Міністерство освіти і науки України

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Навчально-науковий інститут «Каразінський інститут міжнародних відносин та туристичного бізнесу»

Кафедра міжнародних економічних відносин та логістики

До захисту допущено кафедрою міжнародних економічних відносин та логістики протокол №____ від __.__.____

завідувач кафедри _____ Анна ЗАЙЦЕВА

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

здобувача першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

«РОЛЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ У ФОРМУВАННІ СУЧАСНИХ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН»

Спеціальність (спеціалізація) 292 Міжнародні економічні відносини

Освітня програма Міжнародні економічні відносини

Здобувач _____ Анна ЧУЛАНОВА

Науковий керівник _____ Катерина МАКАРЧУК

Харків – 2026

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

ННІ «Каразінський інститут міжнародних відносин та туристичного бізнесу»

Кафедра міжнародних економічних відносин та логістики

Рівень вищої освіти перший (бакалаврський)

Спеціальність 292 Міжнародні економічні відносини

Освітня програма «Міжнародні економічні відносини»

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри міжнародних
економічних відносин та логістики
Анна ЗАЙЦЕВА

_____

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТУ

Чуланової Анни Юріївни

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи

«Роль Європейського Союзу у формуванні сучасних торговельно-економічних відносин»

керівник роботи к. е. н., доц. Макарчук Катерина Олексіївна,

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

Затверджені наказом по університету від «14» 11 2025 р. № 4001-5/4122

2. Строк подання студентом роботи 16.05.2026 р.

3. Перелік питань, які потрібно розробити: дослідити сутність та економічну природу торговельно-економічних відносин країн світу; проаналізувати інтеграційні процеси в сучасній світовій економіці; дослідити динаміку та структуру торговельних відносин країн Європейського Союзу; проаналізувати тенденції та структуру інвестиційного співробітництва країн Європейського Союзу; визначити перспективи розвитку торговельно-економічних відносин Європейського Союзу.

4. План роботи

№ з/п	Назва етапів роботи
1	Теоретичні засади дослідження торговельно-економічних відносин країн у світовій економіці
2	Особливості та перспективи розвитку торговельно-економічних відносин Європейського Союзу

5. Дата видачі завдання 01.12.2025 р.

Студент Анна ЧУЛАНОВА

підпис ініціали, прізвище

Керівник роботи Катерина МАКАРЧУК

підпис ініціали, прізвище

АНОТАЦІЯ

Чуланова А. Роль Європейського Союзу у формуванні сучасних торговельно-економічних відносин: кваліфікаційна робота бакалавра [Рукопис]. Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2026. 64 с.

Кваліфікаційна робота бакалавра присвячена дослідженню ролі Європейського Союзу у формуванні сучасних торговельно-економічних відносин. Досліджено сутність та економічну природу торговельно-економічних відносин країн. Проаналізовано інтеграційні процеси у сучасній світовій економіці. Проаналізовано динаміку та структуру торговельних відносин країн ЄС. Визначено тенденції інвестиційного співробітництва ЄС.

У першому розділі роботи розглядаються теоретичні засади дослідження торговельно-економічних відносин країн у світовій економіці. У другому розділі визначено особливості та перспективи розвитку торговельно-економічних відносин Європейського Союзу.

Робота складається з вступу, двох розділів, висновків; містить 64 сторінки тексту, 22 рисунка, 2 таблиці. Список джерел включає 56 найменувань.

Ключові слова: зовнішня торгівля, Європейський Союз, прямі іноземні інвестиції, економічна інтеграція, експорт та імпорт.

ANNOTATION

Chulanova A. The role of the European Union in the formation of modern trade and economic relations: bachelor's qualification work [Manuscript]. Kh.: V. N. Karazin KhNU, 2026. 64 p.

The bachelor's qualification work is devoted to the study of the role of the European Union in the formation of modern trade and economic relations. The essence and economic nature of trade and economic relations of countries are studied. Integration processes in the modern world economy are analyzed. The dynamics and structure of trade relations of EU countries are analyzed. Trends in EU investment cooperation are determined.

The first section of the work considers the theoretical principles of the study of trade and economic relations of countries in the world economy. The second section identifies the features and prospects for the development of trade and economic relations of the European Union.

The work consists of an introduction, two sections, conclusions; contains 64 pages of text, 22 figures, 2 tables. The list of sources includes 56 names.

Keywords: foreign trade, European Union, foreign direct investment, economic integration, export and import.

ЗМІСТ

Вступ 6

Розділ 1. Теоретичні засади дослідження торговельно-економічних відносин країн у світовій економіці 8

1.1. Сутність та економічна природа торговельно-економічних відносин країн світу 8

1.2. Інтеграційні процеси в сучасній світовій економіці 17

Висновки до першого розділу 25

Розділ 2. Особливості та перспективи розвитку торговельно-економічних відносин Європейського Союзу 27

2.1. Динаміка та структура торговельних відносин країн Європейського Союзу 27

2.2. Тенденції та структура інвестиційного співробітництва країн Європейського Союзу 42

2.3. Перспективи розвитку торговельно-економічних відносин Європейського Союзу 48

Висновки до другого розділу 53

Висновки 56

Список використаних джерел 59

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Актуальність дослідження ролі Європейського Союзу у формуванні сучасних торговельно-економічних відносин зумовлена його ключовим місцем у глобальній економічній системі. Європейський Союз є одним з найбільших інтеграційних об’єднань світу та провідний учасник міжнародної торгівлі. Європейський Союз виступає не лише потужним експортером і імпортером товарів та послуг, а й важливим регулятором міжнародних економічних процесів, формуючи стандарти, правила та принципи функціонування світових ринків.

Умови сучасної глобалізації, посилення геоекономічної конкуренції, трансформація світових ланцюгів доданої вартості, а також вплив кризових явищ і геополітичних конфліктів актуалізують необхідність переосмислення ролі ЄС у міжнародній торгівлі. Особливого значення набувають питання диверсифікації торговельних партнерств, цифровізації економіки, енергетичної безпеки та переходу до сталого розвитку, у яких Європейський Союз відіграє провідну роль.

Ступінь вивчення проблеми. Роботи українських та зарубіжних науковців присвячені дослідженню теоретичних засад розвитку торговельно-економічних відносин країн світу, зокрема: Довгаль О. А., Голікова А.П., Шуби М.В., Григорової-Беренди Л.І., Дугінець Г.В., Павлишиної К.І., Jason Fernando, Лимар В., Сафонова У.А. огли, Боярчук А.І., Огородник Р.П., Приходько І.В., Мазаракі Н.А., Мацелюк Н.П., Максименко І.А. тощо.

Метою дослідження є визначення ролі Європейського Союзу у формуванні сучасних торговельно-економічних відносин.

Для досягнення цієї мети поставлені наступні **завдання**:

-Дослідити сутність та економічну природу торговельно-економічних відносин країн світу;

-проаналізувати інтеграційні процеси в сучасній світовій економіці;

-дослідити динаміку та структуру торговельних відносин країн Європейського Союзу;

-проаналізувати тенденції та структуру інвестиційного співробітництва країн Європейського Союзу;

- визначити перспективи розвитку торговельно-економічних відносин Європейського Союзу.

Об'єктом дослідження є процес розвитку торговельно-економічних відносин країн.

Предметом дослідження є особливості та перспективи розвитку торговельно-економічних відносин Європейського Союзу.

Методи дослідження. В процесі дослідження ролі Європейського Союзу у формуванні сучасних торговельно-економічних відносин було використано комплекс загальнонаукових методів дослідження. Для аналізу еволюції розвитку торговельно-економічних відносин та розвитку інтеграційних процесів у сучасній світовій економіці було використано історичний та логічний метод аналізу, а також метод наукової абстракції, аналізу, синтезу та порівняння. Все це дозволило узагальнити теоретичні підходи та виявити основні тенденції. Для оцінки динаміки та особливостей торговельно-економічних показників застосовано статистичний та порівняльно-описовий методи. З метою наочного представлення результатів дослідження та узагальнення отриманих даних було використано графічний метод, що дозволив відобразити інформацію у вигляді рисунків і діаграм.

Інформаційне забезпечення. Інформаційною базою дослідження є праці вітчизняних та зарубіжних вчених, наукові статті, монографії, навчальні посібники електронні ресурси мережі Інтернет, доповіді міжнародних організацій, офіційні звіти Trademap, Офіційного порталу Європейського Союзу, МВФ, дослідження статистичних агенцій тощо.

Робота складається зі вступу, 2 розділів, висновків; містить 64 сторінки тексту, 22 рисунки, 2 таблиці. Список джерел включає 56 найменувань.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН КРАЇН У СВІТОВІЙ ЕКОНОМІЦІ

1.1. Сутність та економічна природа торговельно-економічних відносин країн світу

Поглиблення процесів глобалізації та інтернаціоналізації господарського життя сприяє активному розвитку торговельно-економічних відносин між країнами світу. У сучасних умовах міжнародна торгівля виступає одним із ключових чинників економічного зростання, підвищення конкурентоспроможності національних економік та інтеграції держав у світову економічну систему. Розвиток торговельно-економічних зв'язків між країнами забезпечує ефективний розподіл ресурсів, сприяє спеціалізації виробництва та поглиблює міжнародний поділ праці.

Важливим фактором економічного зростання та підвищення матеріального добробуту нації є зважена та ефективна макроекономічна політика держави, яка включає розвиток зовнішньої торгівлі. Визначена державою модель зовнішньотороговельної політики має бути основана на теоріях міжнародної торгівлі, яка слугуватиме підґрунтям для економічного зростання [1].

Розглянемо класичні та сучасні теорії міжнародної торгівлі для подальшого розуміння основи формування та розвитку торговельно-економічних відносин між країнами світу. У таблиці 1.1. представимо еволюцію наукових підходів розвитку теорій міжнародної торгівлі.

Таблиця 1.1.

Еволюція наукових підходів розвитку теорій міжнародної торгівлі

Назва теорії	Автор теорії	Основна ідея теорії
Меркантилізм	Т. Манн (XVI–XVIII ст.), Жан Батист Кольбер, Антуан де Монкретьєн	Основою меркантилістських ідей було «зробити країну сильною», а роль обміну грошей призвела до розширення торгівлі для накопичення дорогоцінних металів золота та срібла. Чим більше накопичувалося дорогоцінних металів, тим сильнішою була армія та могутнішою була країна. Регулювання зовнішньої торгівлі країн для збільшення експорту тим самим зменшення імпорту, що призведе до позитивного торговельного балансу.
Теорія абсолютних переваг	Адам Сміт	Основною ідеєю теорії А. Сміта є надання виробникам свободи торгівлі і невтручання у зовнішню торгівлю. Абсолютна перевага стосується здатності країни виробляти певний товар більш ефективно, ніж його буде виробляти інша країна. Експорт товарів країною є позитивним чинником для економіки країни, тому що дозволяє забезпечити збут товарів, які є в надлишку і я які не можливо реалізувати тільки на внутрішньому ринку.
Теорія порівняльних переваг	Давід Рікардо	Теорія стверджує, що країни можуть отримувати вигоду від торгівлі одна з одною, зосереджуючись на виробництві того, що вони виготовляють найкраще, купуючи при цьому те, що вони не так добре виготовляють, у інших країн. Ця теорія ґрунтується на ідеї, що кожна країна має різні структури витрат та альтернативні витрати (витрати з точки зору відмови від інших товарів). Зосереджуючись на своїх сильних сторонах, вони можуть виробляти ефективніше. Дослідження Рікардо показали, що навіть якщо одна країна може виробляти все ефективніше, ніж інша, міжнародна торгівля все одно є вигідною.
Співвідношення факторів виробництва	Е. Хекшера та Б. Оліна	Твердження авторів теорії полягало у тому що міжкраїнові відмінності у відносній вартості зумовлюються тим, що, по-перше, у виробництві різних товарів фактори виробництва використовуються в різних пропорціях, а по-друге, країни мають різний рівень забезпеченості цими факторами.

Продовження таблиці 1.1

Неофакторна модель – «Парадокс Леонтьєва»	В. Леонтьєв	За допомогою моделі міжгалузевого балансу «витрати-випуск», яка побудована на основі економічних покахників США у 1947 р., було представлено, що американський експорт був менш капіталомістким, ніж імпорт, який заміщував американське виробництво.
Життєвого циклу продуку	Р. Вернон	Суть цієї теорії полягає в тому, що один і той самий товар у певний період може перебувати на різних стадіях свого життєвого циклу в різних країнах. Відповідно держави умовно поділяються на країни-новатори, країни-послідовниці та країни, які найпізніше починають виробляти й споживати даний товар.
Теорія конкурентоспроможності	М. Портер	Успіх країн на світовому ринку товарів залежить від чотирьох факторів (стратегії, фактори виробництва, попит та розвиток суміжних галузей), які формують «Модель національного діаманту» М. Портера.
Нова теорія торгівлі	П. Кругман	Нова теорія торгівлі стосується сучасної економічної теорії, яка пояснює міжнародну торгівлю на основі ефекту масштабу, мережевих ефектів та переваг першопрохідця. Вона допомагає розшифрувати основну причину глобалізації та інтенсивної торгівлі між подібними економіками. Крім того, вона прокладає шлях для ролі уряду в індустріалізації країни.

Джерело: складено автором за матеріалом [1-10]

Торговельно-економічні відносини є однією з ключових складових розвитку світового господарства та важливою формою взаємодії між країнами у сфері міжнародної економіки. У сучасних умовах поглиблення глобалізаційних процесів держави дедалі активніше розширюють співпрацю у сфері торгівлі товарами та послугами, інвестицій, технологічного обміну та виробничої кооперації. Такі взаємозв’язки сприяють ефективнішому використанню ресурсів, розвитку міжнародної спеціалізації та підвищенню конкурентоспроможності національних економік [2].

Торговельно-економічні відносини виступають важливим елементом системи міжнародних економічних відносин, оскільки охоплюють широкий спектр взаємодії між державами, підприємствами та міжнародними

організаціями. Вони формуються під впливом міжнародного поділу праці, розвитку науково-технічного прогресу та інтеграційних процесів у світовій економіці.

За визначенням професора Довгаль О.А Міжнародні економічні відносини – це сукупність взаємозв'язків, що виникають між суб'єктами різних країн у процесі виробництва, розподілу, обміну та споживання товарів, послуг, капіталу й знань в умовах обмеженості ресурсів і розвитку міжнародного поділу праці у світовому господарстві [2].

Кушнір Н., Заяць О. визначають, що міжнародні економічні відносини – це сукупність торговельних, валютно-фінансових та інших економічних відносин, що формуються між суб'єктами світового господарства у процесі виробництва, розподілу, обміну й споживання товарів, послуг і знань на основі міжнародного поділу праці [11].

Функціонування світового господарства зумовлює формування та розвиток різноманітних форм міжнародних економічних відносин, які відображають основні напрями взаємодії національних економік світу. Форми міжнародних економічних відносин характеризують визначені способи економічного співробітництва між країнами, які виникають у процесі виробництва, розподілу, обміну та споживання товарів, послуг і ресурсів на міжнародному рівні. Їх поява та розвиток безпосередньо пов'язані з поглибленням міжнародного поділу праці, інтернаціоналізацією виробництва та глобалізаційними процесами у світовій економіці.

На рис. 1.1 представимо форми міжнародних економічних відносин. Кожна з форм МЕВ відіграє важливу роль у розвитку світового господарства, забезпечуючи взаємодію національних економік, підвищення ефективності використання ресурсів та розширення можливостей економічного розвитку країн.

Особливе значення належить саме міжнародній торгівлі. Форма МЕВ – міжнародна торгівля є історично першою та головною формою. Розвиток

міжнародної торгівлі посприяв виникненню та розвитку інших форм МЕВ. Розвиток сучасних країн світу не можливий без зовнішньої торгівлі та участі у міжнародному поділі праці [12].

За визначенням Л. Хомутенко, М. Домашенко та А. Гавриліної міжнародна торгівля – це сфера міжнародних товарно-грошових відносин, що являє собою особливу форму обміну результатами праці (товарами та послугами) між продавцями і покупцями, які представляють різні країни [12].

Торгівля однієї країни зазвичай визначається терміном «зовнішня торгівля». Якщо торгівля здійснюється між двома країнами тоді застосовується термін «міждержавна, взаємна, двостороння торгівля». Міжнародна або світова торгівля – це торгівля всіх країн світу між собою [13].

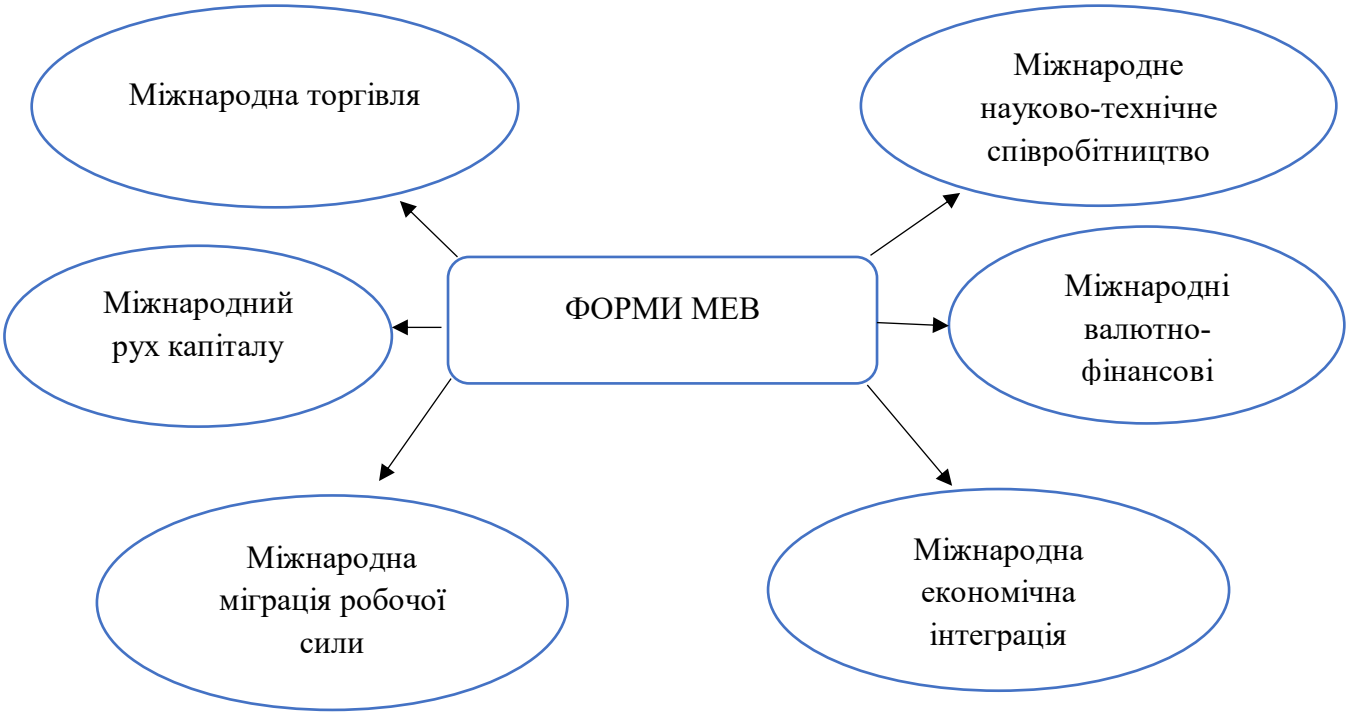

Рис. 1.1. Форми міжнародних економічних відносин

Джерело: складено автором за матеріалом [2,11]

Зовнішня торгівля та міжнародна торгівля є тісно пов’язаними термінами, що стосуються операцій купівлі-продажу, обміну валют та міжнародних

економічних відносин. Але вони відрізняються між собою. Зовнішня торгівля підлягає регулюванню національного уряду та пов'язана з торговельним балансом країни. Міжнародна торгівля – це специфічна галузь, що охоплює сектори зовнішньої торгівлі національних економік. Вона пов'язана зі світовими ринками та регулюється міжнародними економічними установами. На рис. 1.2. представимо класифікацію показників міжнародної торгівлі [2].

Рис. 1.2. Класифікація показників міжнародної торгівлі

Джерело: складено автором за матеріалом [2,14]

Другою формою міжнародних економічних відносин є міжнародне науково-технічне співробітництво. За визначенням Л. Хомутенко, М. Домашенко та А. Гавриліної міжнародний науково-технічний обмін – це сукупність економічних відносин між іноземними контрагентами щодо використання результатів науково-технічної діяльності, які мають наукову та практичну цінність [12].

На початку 21 ст. економічний потенціал розвинених країн світу значною мірою визначається зростаючим значенням досліджень і технологій у суспільному виробництві. Цей розвиток чітко відображається у структурі ВВП цих країн, у якій чітко домінує сектор послуг [2,12].

Національні компанії отримують повний або обмежений доступ до технологій, які створені в інших країнах завдяки ліцензійним угодам, франчайзингу, інжинірингу, консалтингу, лізингу тощо. Передача технологій надає компаніям можливість підвищити конкурентоспроможність на внутрішньому та зовнішньому ринку [2,12].

Третьою формою МЕВ є міжнародна міграція робочої сили. Міжнародна міграція робочої сили передбачає переміщення робочої сили населення з однієї країни до іншої в межах міжнародного ринку праці [2,11,12].

Міграція робочої сили є однією з об'єктивних причин інтеграції у світову економічну систему. Проблема вільної міграції є найбільш небезпечною для урядів у політичному, так і в соціальному аспекті [12].

Зовнішня міграція має дві основні форми:

- Еміграція означає виїзд працездатного населення з країни проживання з метою тривалого або постійного перебування в іншій державі;
- Імміграція передбачає в’їзд робочої сили з інших країн до певної держави для проживання та здійснення трудової діяльності [2].

Міжнародна міграція робочої сили є важливою складовою функціонування світового господарства, відображає нерівномірність економічного розвитку країн та потребу у трудових ресурсах.

Четвертою формою міжнародних економічних відносин - є міжнародні валютно-фінансові відносини. Міжнародні валютно-фінансові відносини виникають, коли гроші використовуються у світових економічних відносинах з метою взаємного обміну результатами діяльності національних господарських суб'єктів [15].

Найважливішими складовими валютно-фінансових відносин є валютна і фінансова системи. Валютна система – це встановлений законами або міжнародними угодами порядок управління грошовими відносинами. Вона поєднує в собі два ключові компоненти, а саме: практичні інструменти регулювання (механізм) та безпосередню взаємодію між учасниками ринку. Під валютним механізмом розуміють правила, правові норми та інструменти, які працюють на національному та міжнародному рівні. Валютні відносини передбачають реальні зв’язки, які виникають між приватними особами, компаніями, банками на валютних та грошових ринках для здійснення операцій з валютою [2,12,15].

Фінансова система – це комплекс міжнародних фінансових ринків (грошового та ринку цінних паперів), а також механізмів, за допомогою яких здійснюється обіг і торгівля фінансовими інструментами, такими як валюта, цінні папери та кредитні ресурси [12].

П’ятою формою МЕВ є міжнародний рух капіталу. Міжнародний рух капіталу передбачає процес, що характеризується вилученням капіталу з національного обігу країни та його введенням у різних формах у вигляді грошей чи товарів у виробничий процес або обіг іншої країни перебування з метою отримання доходу для його власників [2].

Головною причиною вивозу капіталу є саме його накопичення (надлишок) на внутрішньому ринку. Насичення внутрішнього ринку кількістю капіталу призводить до того, що його застосування на національному ринку не приносить прибутку або передбачає його зменшення [16].

Залежно від характеру вкладених ресурсів міжнародний рух капіталу класифікують на: імпорт та експорт позичкового капіталу; імпорт та експорт підприємницького капіталу [2].

Позичковий капітал реалізується через міжнародні позики та кредити, що надаються на засадах платності, терміновості та обов'язкового повернення. Підприємницький капітал (промисловий, банківський або торговельний) функціонує у таких формах, як : прямі іноземні інвестиції та портфельні інвестиції [2,16].

Основними суб'єктами здійснення ПІІ є транснаціональні компанії, які ведуть свою діяльність одночасно у декількох країнах, використовують всі можливі переваги МПП.

Міжнародна економічна інтеграція є шостою формою міжнародних економічних відносин. За визначенням «міжнародна економічна інтеграція» - це процес взаємодії та взаємного проникнення економік різних держав, який зумовлює їх поступове економічне зближення та об'єднання. Такий процес відбувається через узгодження міждержавної економічної політики, формування тісних взаємозв'язків і розвиток МПП між національними господарствами [2,16].

Основна мета економічної інтеграції полягає у тому, щоб створити лояльні умови для вільного переміщення товарів, послуг, робочої сили та капіталів і переміщення інформації. Економічна інтеграція є поступовим еволюційним процесом, у межах якого країни переходять від простіших до більш складних форм економічної співпраці а саме: від зони вільної торгівлі до митного союзу, далі до спільного ринку, економічного та валютного союзів і до повної економічної та політичної інтеграції [2].

На сучасному етапі торговельно-економічні відносини є складною динамічною системою, яка базується на глибокому міжнародному поділі праці, цифровізації ринків та стратегічному русі капіталів. Економічна природа цих відносин полягає у прагненні держав до максимізації

порівняльних переваг та подолання ресурсних обмежень шляхом посилення зовнішньоекономічної експлуатації. Найбільш ефективним інструментом забезпечення сталого розвитку в таких умовах стає міжнародна економічна інтеграція, яка передбачає об'єднання національних господарств та формування спільних регуляторних інститутів. Найбільш досконалим та репрезентативним прикладом такої трансформації у світовій практиці є саме Європейський Союз (ЄС).

1.2. Інтеграційні процеси в сучасній світовій економіці

Інтеграційні процеси є одним із ключових явищ сучасного етапу розвитку світової економіки, що визначають характер і динаміку міжнародних економічних відносин. Вони відображають поступове зближення національних господарств, посилення їх взаємозалежності та формування стійких економічних зв'язків між країнами. У результаті міжнародної економічної інтеграції відбувається поглиблення спеціалізації та кооперації виробництва, розширення зовнішньої торгівлі, а також підвищення ефективності використання ресурсів.

Сучасні інтеграційні процеси охоплюють різні регіони світу та набувають різних організаційних форм. Вони сприяють формуванню спільних ринків, уніфікації економічної політики та створенню сприятливих умов для розвитку міжнародного бізнесу.

Інтеграція передбачає об'єднання окремих складових у цілісну систему розвитку. Інтеграція є процесом розвитку та функціонування певної системи, у межах якого зростає кількість та інтенсивність взаємодій між її елементами, посилюється їх взаємозв'язок, а рівень їхньої відносної самостійності поступово зменшується [17].

Термін «економічна інтеграція» вперше з'явився в працях німецьких та шведських економістів у 30-ті роки XX ст. Теоретичні засади обґрунтування

необхідності економічної інтеграції були сформульовані у 70–80-х роках XIX ст. представниками німецької історичної школи, зокрема Ф. Лістом, Г. Шмолером (1902 р.) та іншими дослідниками [18].

Економічна інтеграція – це угода між країнами, яка зазвичай включає зменшення або усунення торговельних бар'єрів та координацію монетарної та фіскальної політики. Економічна інтеграція спрямована на зниження витрат як для споживачів, так і для виробників, а також на збільшення торгівлі між країнами-учасницями угоди [19].

За визначенням професора Довгаль О. А. під міжнародною економічною інтеграцією розуміється процес, у межах якого зростаюча економічна взаємозалежність двох або кількох держав поступово призводить до об’єднання національних ринків товарів, послуг, капіталу та робочої сили, що в результаті сприяє формуванню єдиного економічного простору [2].

Економічна інтеграція проявляється у таких економічних процесах:

- співробітництво між національними економіками різних країн та повне або часткове їх об'єднання;
- усунення бар'єрів для руху товарів, послуг, капіталу, робочої сили між цими країнами;
- конвергенція ринків кожної окремої країни для формування одного єдиного (спільного) ринку;
- зменшення відмінностей між економічними суб’єктами, що належать до різних держав;
- відсутність будь-яких форм дискримінації іноземних партнерів у кожній з національних економік [12].

Визначають основні передумови розвитку інтеграційних процесів (див рис 1.3)

Рис. 1.3. Передумови розвитку інтеграційних процесів

Джерело: складено автором за матеріалом [2,12]

Слід зазначити, що позитивні результати інтеграції одних держав стимулюють своїми діями інші країни долучатись до інтеграційних процесів. Держави, що залишаються за межами цього інтеграційних об'єднань часто стикаються з економічними труднощами.

У таблиці 1.2. представимо форми інтеграційних угод, які були запропоновані Б. Баласою.

Таблиця 1.2

Форми інтеграційних угод

Форми інтеграції	Визначення	Інтеграційні об’єднання
Преференційна угода	Угода між двома або більше країнами про зниження торговельних бар'єрів між собою щодо певних товарів без поширення на треті країни.	Угода про Асоціацію України з ЄС
Зона вільної торгівлі	Скасування всіх тарифів і квот між країнами-членами. Збережено повну свободу торговельної політики щодо третіх країн.	Угоди про вільну торгівлю між Канадою, США і Мексикою (USMCA); Азіатсько-Тихоокеанське економічне співробітництво (АТЕС) тощо.
Митний союз	Спільна політика зовнішніх тарифів на весь імпорт з країн, що не є членами	Південноамериканський спільний ринок (МЕРКОСУР), Південноафриканський митний союз
Спільний ринок	Усуваються торговельні бар’єри між країнами у взаємній торгівлі для вільного руху робочої сили, капіталу та технологій	Спільний ринок Східної та Південної Африки (COMESA), Рада співробітництва арабських держав Перської затоки
Економічний союз	Враховуються умови спільного ринку та проводиться уніфікована економічна політика.	Євразійський економічний союз, Східноафриканська спільнота
Економічний та валютний союз	Створення єдиної регіональної валютної системи, створення єдиного банку та введення в обіг єдиної регіональної валюти.	Європейський Союз, Західноафриканський економічний та валютний союз.

Джерело: складено автором за матеріалом: [2,12,16,22]

Зазначимо переваги участі країн в інтеграційних об'єднаннях:

По перше, широкий доступ суб'єктів господарювання до ресурсів, а саме: фінансових, трудових, матеріальних, новітніх технологій, а також можливість виробляти продукцію на основі більш ємного (регіонального) ринку.

По друге, використання можливостей розвитку, які виникають у ширшому інтеграційному ринковому середовищі.

По-третє, можливість створення нового конкурентного середовища з високими бар'єрами входу для компаній інших країн, які не входять до угруповання.

По-четверте, отримання більшої ефективності управлінських рішень для вирішення будь-яких проблем економічного розвитку завдяки участі в розробці та впровадженні цих рішень більшою кількістю учасників [12].

Європейський Союз є найбільш розвиненою формою регіональної економічної інтеграції у світі, оскільки країни-учасниці змогли досягти високого рівня економічного співробітництва, створити спільний ринок та сформувати економічний і валютний союз. Досвід функціонування цього інтеграційного об’єднання демонструє практичну реалізацію основних принципів міжнародної економічної інтеграції, зокрема поглиблення економічних зв’язків, координацію економічної політики та формування єдиного економічного простору.

Європейський Союз був сформований шляхом унікального процесу добровільної, поетапної економічної та політичної інтеграції після Другої світової війни, переходячи від галузевого союзу (вугілля та сталь) до всеохоплюючого економічного та політичного союзу. Ключові особливості включають основоположні договори, наднаціональне прийняття рішень, чотири свободи (товари, капітал, послуги, люди) та стабільне розширення з 6 до 27 членів [23].

9 травня 1950 року міністр закордонних справ Франції Роберт Шуман опублікував пропозицію, засновану на плані, підготовленому колишнім Генеральним секретарем Ліги Націй Жаном Монне. Шуман запропонував тоді європейським державам передати повноваження щодо прийняття рішень виробництва вугілля та сталі незалежній та наднаціональній установі.

Згідно з планом Шумана, для досягнення міцного миру в Європі мало покласти край багатовіковому суперництву та конфлікту між Францією та

Німеччиною, шляхом досягнення цієї мети було об'єднання виробництва вугілля та сталі цих двох країн у рамках спільної системи [24].

У 1951 році шість європейських країн, а саме: Німеччина, Франція, Італія, Нідерланди, Бельгія та Люксембург підписали договір про створення спільного ринку вугілля та сталі. Вугілля та сталь були передані під спільну систему управління, що створило економічний стимул для підтримки єдності. Вугілля та сталь не лише вважалися основними рушійними силами європейського економічного зростання, але й були «головними матеріалами, необхідними для ведення війни». Таким чином, створення спільного ринку залежало від цієї логіки: економічна інтеграція виробництва сталі та вугілля зменшить ймовірність спалаху війни [23-25].

У 1957 році шість країн-засновників ЄВС розширили свою співпрацю та підписали Римський договір про створення Європейського економічного співтовариства (ЄЕС). Головною метою Європейського економічного співтовариства було створення спільного ринку, на якому товари, працівники, послуги та капітал могли б вільно переміщатися, зрештою прагнучи політичної інтеграції [24].

Римський договір створив спільні інституції для досягнення «спільної європейської мети». Зокрема було засновано Раду Європейського Союзу, Європейську комісію, Парламентську асамблею Ради Європи та Європейський суд. Римський договір створив довгострокові інституції, які є надзвичайно важливими для функціонування ЄС.

Римським договором було засновано Європейське співтовариство з атомної енергії (ЄВРАТОМ) і набуло чинності 1 січня 1958 року. ЄВРАТОМ був створений для забезпечення мирного та безпечного використання ядерної енергії та координації дослідницьких програм держав-членів [23-25].

Договір про злиття було підписано 8 квітня 1965 року, в рамках якого було прийнято об’єднати виконавчі органи ЄОВС, ЄЕС та ЄВРАТОМ. У рамках цієї домовленості було створено єдину Раду та єдину Комісію для

обслуговування всіх трьох спільнот. Після цього об'єднаннія ці утворення стали спільно називатися Європейським Співтовариством [24].

Мита на промислові товари в межах Європейського Співтовариства були скасовані раніше, ніж планувалося, 1 липня 1968 року [24,25].

Після тривалого процесу приєднання до Європейського Співтовариства у 1973 році доєднались до складу Великобританія, Данія та Ірландія. У 1981 році приєдналась Греції, а потім Іспанії та Португалії у 1986 році. Таким чином, загальна кількість держав-членів досягла дванадцяти [25].

На Європейській Раді, що відбулася в Маастрихті 9-10 грудня 1991 року, було досягнуто згоди щодо основних елементів нового договору. Угода, відома як Маастрихтський договір або офіційно Договір про Європейський Союз, набула чинності 1 листопада 1993 року. У 1993 році було започатковано єдиний ринок із «чотирма свободами» вільного пересування людей, товарів, послуг та грошей [24,25].

Згідно з Договором, держави-члени вирішили завершити формування валютного союзу до 1999 року, запровадити концепцію європейського громадянства, розробити Спільну зовнішню та безпекову політику (СЗБП) та створити механізми співпраці у сфері юстиції та внутрішніх справ [23,24,25].

У 1995 році Європейський Союз розширився до нього приєднались Австрія Фінляндія та Швеція. У 2004 році відбулося найбільше розширення в історії Європейського Союзу, тоді приєднались Чеська Республіка, Естонія, Греко-кіпрська адміністрація Південного Кіпру, Латвія, Литва, Угорщина, Мальта, Польща, Словаччина та Словенія. Пізніше у 2007 році до ЄС приєднались Болгарія та Румунія, та вже у 2013 році приєдналась 28-ма країна – Хорватія [23,24,25].

За всю історію становлення та розвитку Європейського Союзу в червні 2016 року виборці Великобританії проголосували з більшістю голосів (52%) за вихід країни зі складу ЄС. Великобританія 31 січня 2020 року вийшла зі складу ЄС за результатами проведення Brexit.

Одним із найбільш успішних прикладів реалізації процесів міжнародної економічної інтеграції у сучасному світі є Європейський Союз. Його формування стало результатом тривалого історичного процесу зближення європейських держав, яке спрямоване на забезпечення стабільного економічного розвитку, зміцнення політичної співпраці та підвищення конкурентоспроможності країн регіону у світовій економіці. У межах цього інтеграційного об'єднання було створено спільний економічний простір, який базується на принципах вільного руху товарів, послуг, капіталу та робочої сили [26].

Особливістю ЄС є високий рівень економічної взаємодії між державами-учасницями, що проявляється у проведенні узгодженої економічної та торговельної політики, формуванні спільних регуляторних механізмів і розвитку єдиного внутрішнього ринку. Завдяки цьому Європейський Союз виступає одним із провідних центрів світової економіки та відіграє важливу роль у розвитку міжнародних торговельно-економічних відносин [26].

Діяльність Європейського Союзу сприяє поглибленню економічної кооперації між країнами, підвищенню ефективності використання ресурсів та стимулює розвиток зовнішньої торгівлі. Інтеграційна модель ЄС стала прикладом для інших регіональних об'єднань, оскільки демонструє можливості досягнення високого рівня економічної взаємодії між державами [25, 26].

Слід зазначити, що саме Європейський Союз є найбільш розвиненою формою міжнародної економічної інтеграції, що поєднує елементи спільного ринку, економічного та валютного союзу. Досвід функціонування цього об'єднання підтверджує важливість інтеграційних процесів для забезпечення економічного розвитку та зміцнення позицій держав у глобальній економічній системі.

Висновки до першого розділу

1. Торговельно-економічні відносини є важливою складовою системи міжнародних економічних відносин, що відображає процеси взаємодії та співробітництва між країнами у сфері обміну товарами та послугами, капіталом і технологіями. Вони формуються під впливом міжнародного поділу праці, розвитку світового господарства та посилення економічної взаємозалежності держав. Розвиток торговельно-економічних відносин сприяє поглибленню міжнародної спеціалізації, активізації зовнішньої торгівлі та формуванню стійких економічних зв'язків між державами.

Сучасні торговельно-економічні відносини між країнами характеризуються зростанням ролі інтеграційних процесів, лібералізацією торгівлі, а також посиленням взаємозалежності національних економік у глобальному економічному середовищі. В цих умовах важливого значення набувають міжнародні економічні об'єднання та інститути, які сприяють регулюванню та розвитку міжнародної торгівлі.

2. У сучасній світовій економіці інтеграційні процеси є важливою формою міжнародних економічних відносин та відображають поглиблення економічної взаємодії між державами. Міжнародна економічна інтеграція сприяє формуванню тісних економічних зв'язків між країнами, розвитку міжнародної торгівлі, руху капіталу, технологій та робочої сили. У процесі інтеграції відбувається поступове об'єднання національних економік, координація економічної політики держав та формування спільного економічного простору. Важливими передумовами ефективної інтеграції виступають близький рівень економічного розвитку країн, взаємодоповнюваність їхніх господарських структур, наявність тісних економічних зв'язків, а також політична та інституційна сумісність держав.

Сучасні інтеграційні процеси реалізуються через різні форми економічного співробітництва, зокрема зони вільної торгівлі, митні союзи, спільні ринки та економічні й валютні союзи. Найбільш розвиненою формою міжнародної економічної інтеграції у світі є Європейський Союз, який демонструє високий рівень економічної взаємодії між державами та ефективність поглибленої інтеграції.

РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

2.1. Динаміка та структура торговельних відносин країн Європейського Союзу

У сучасних умовах глобалізації світової економіки міжнародна торгівля відіграє важливу роль у забезпеченні економічного розвитку держав та зміцненні їхніх позицій на світовому ринку. Одним із ключових учасників міжнародних торговельно-економічних відносин виступає Європейський Союз, який є одним із найбільших торговельних центрів світу та активно формує глобальні торговельні потоки.

Завдяки високому рівню економічної інтеграції та функціонуванню єдиного внутрішнього ринку Європейський Союз забезпечує значні обсяги внутрішньої та зовнішньої торгівлі. Торговельна політика цього інтеграційного об’єднання спрямована на розвиток взаємовигідного економічного співробітництва з іншими країнами та регіонами світу, що сприяє розширенню зовнішньоекономічних зв’язків і зміцненню позицій ЄС у міжнародній торгівлі.

Економіка ЄС є головною світовою економічною силою, що представляє другу за величиною економіку світу за ВВП після Сполучених Штатів Америки. Вона складається з 27 держав-членів та понад 440 млн споживачів і функціонує на високоінтегрованому єдиному ринку, де послуги становлять 74% ВВП. ЄС є найбільшим торговцем товарами та послугами у світі [27].

На рис. 2.1. представимо динаміку ВВП Європейського Союзу у 1980-2025 рр.

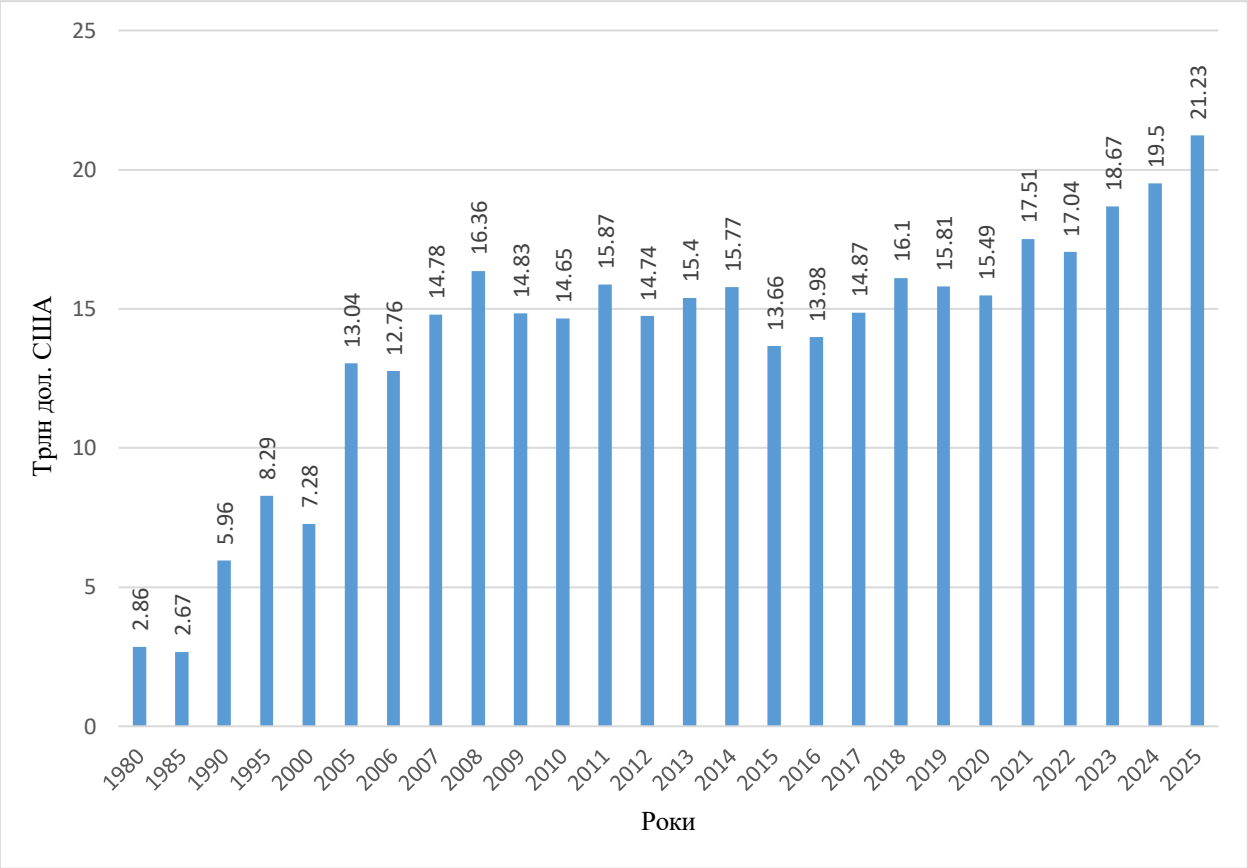

Рис. 2.1. Динаміка ВВП Європейського Союзу у 1980-2025 рр., трлн дол. США

Джерело: складено автором за матеріалом [28,29]

Аналізуючи тривалий період з 1980 по 2025 рік можна відзначити, що ВВП Європейського Союзу зростав, але з присутніми коливання. Найменший показник ВВП ЄС було зафіксовано саме у 1985 році 2,67 трлн дол. США. Це саме той період, що характеризувався помірним зростання тоді ще Європейського економічного співтовариства. У період 1980-1990 років відбувалось розширення інтеграційного об’єднання. У період з 2005 року обсяг ВВП ЄС зростав і показник склав 13,04 трлн дол. США. Саме в цей період відбувалось велике розширення ЄС, доєднались 12-ть нових країн, тим самим у 2007 році збільшивши обсяг ВВП до 14,78 трлн дол. США [28,29].

У 2008-2009 роках світова фінансова криза вплинула на показник ВВП ЄС, що спричинило зниження на 4% у 2009 році. А також, проблеми з боргами в Греції, Іспанії та Італії призвели до «подвійної рецесії» [28,29].

У період з 2015 по 2025 рік обсяг ВВП ЄС постійно змінювався, що було обумовлено різними зовнішніми факторами. У 2016 році Великобританія виявила стійке бажання вийти зі складу Європейського Союзу, вже у 2020 році офіційно до складу ЄС входило 27 країн-учасниць. У 2020 році обсяг ВВП знизився до 15,49 трлн дол. США у зв'язку з пандемією COVID 19, яка суттєво вплинула на всі країни світу. Протягом 2021 року економіка ЄС поступово почала відновлюватись і ВВП дорівнював 17,51 трл дол. США. У 2022-2024 роках зміни були спричинені війною в Україні і відмовою країн ЄС від російського газу, що призвело до росту інфляції та сповільнення темпів ВВП у 2022 році. В останні роки відзначається стабільне зростання ВВП ЄС, що слугувало збільшенню обсягу у 2025 році до 21,23 трлн дол. США [28,29].

На рис. 2.2. представимо динаміку обсягу ВВП на душу населення ЄС у 1980-2024 рр. Важливим показником економічного розвитку інтеграційного об'єднання є рівень валового внутрішнього продукту на душу населення. Динаміка цього показника в Європейському Союзі свідчить про загальну тенденцію до зростання протягом досліджуваного періоду.

Згідно з представленими даними, у 1980 році ВВП на душу населення в Європейському Союзі становив 8116,4 дол. США. Упродовж наступних десятиліть спостерігалося поступове зростання цього показника. У 1990 році він зріс до 12414,4 дол., а у 1995 році до 19470,1 дол., що свідчить про активний економічний розвиток країн об'єднання та посилення інтеграційних процесів [30].

У 2000-х роках темпи зростання залишалися високими. Зокрема, у 2007 році показник досяг 33704,7 дол. США, а у 2008 році 37169,1 дол. США. Водночас у 2009 році спостерігалося певне зниження до 33632,1 дол., що було пов'язано з наслідками світової фінансово-економічної кризи.

У наступні роки показник знову демонстрував тенденцію до зростання, хоча окремі коливання були зумовлені економічними викликами, зокрема борговою кризою в єврозоні та пандемією COVID-19 у 2020 році. Незважаючи на це, у 2021-2024 рр. спостерігається відновлення економічної динаміки. Так, у 2024 році ВВП на душу населення в Європейському Союзі досяг 43305 дол. США, що є найвищим значенням за весь досліджуваний період [30].

Таким чином, аналіз динаміки ВВП на душу населення свідчить про загальне зростання економічного потенціалу Європейського Союзу та підвищення рівня економічного розвитку країн-членів, незважаючи на вплив глобальних економічних криз та інших зовнішніх факторів.

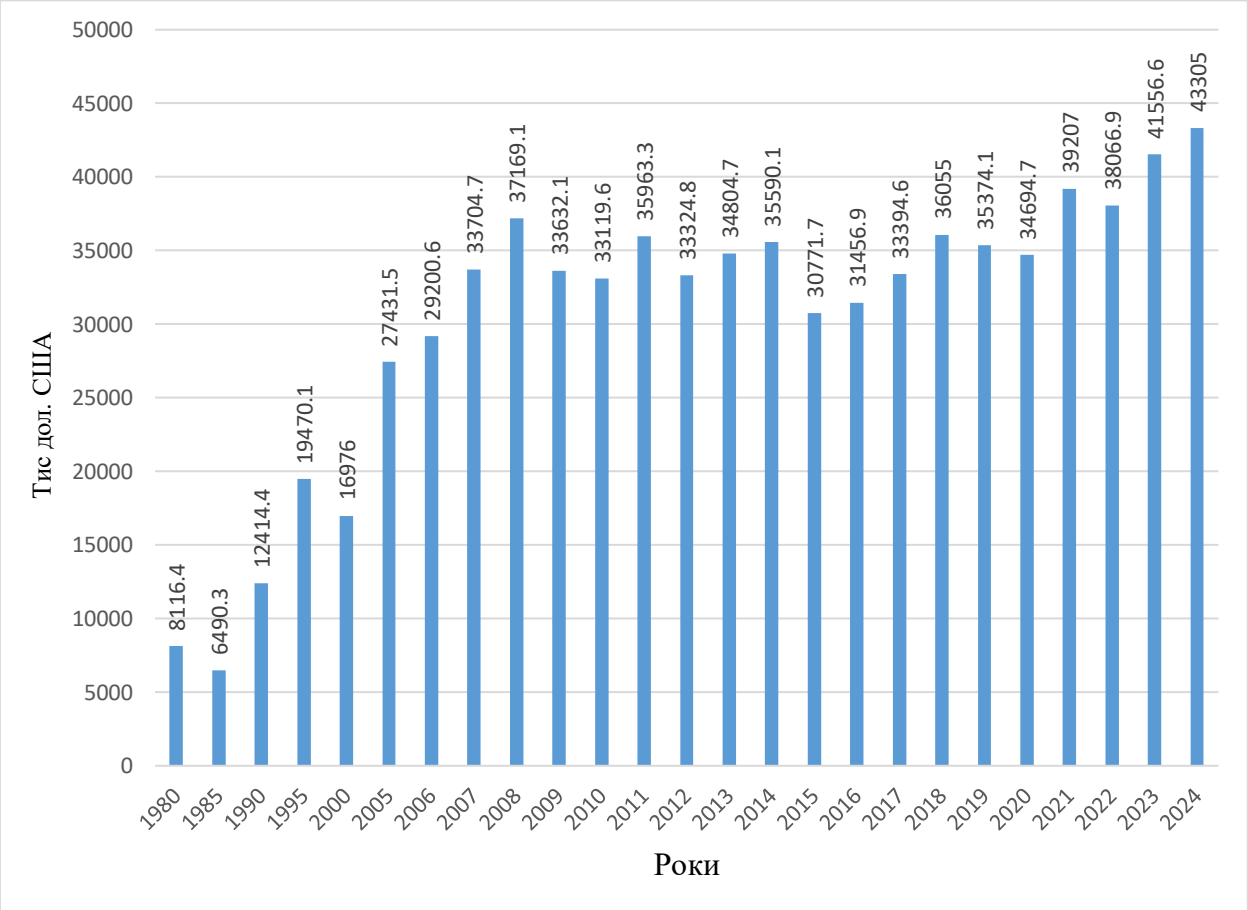

Рис.2.2. Динаміка обсягу ВВП на душу населення ЄС у 1980-2024 рр., тис дол. США

Джерело: складено автором за матеріалом [30]

На рис. 2.3. представимо частку експорту товарів та послуг Європейського Союзу у ВВП у 2000-2024 рр.

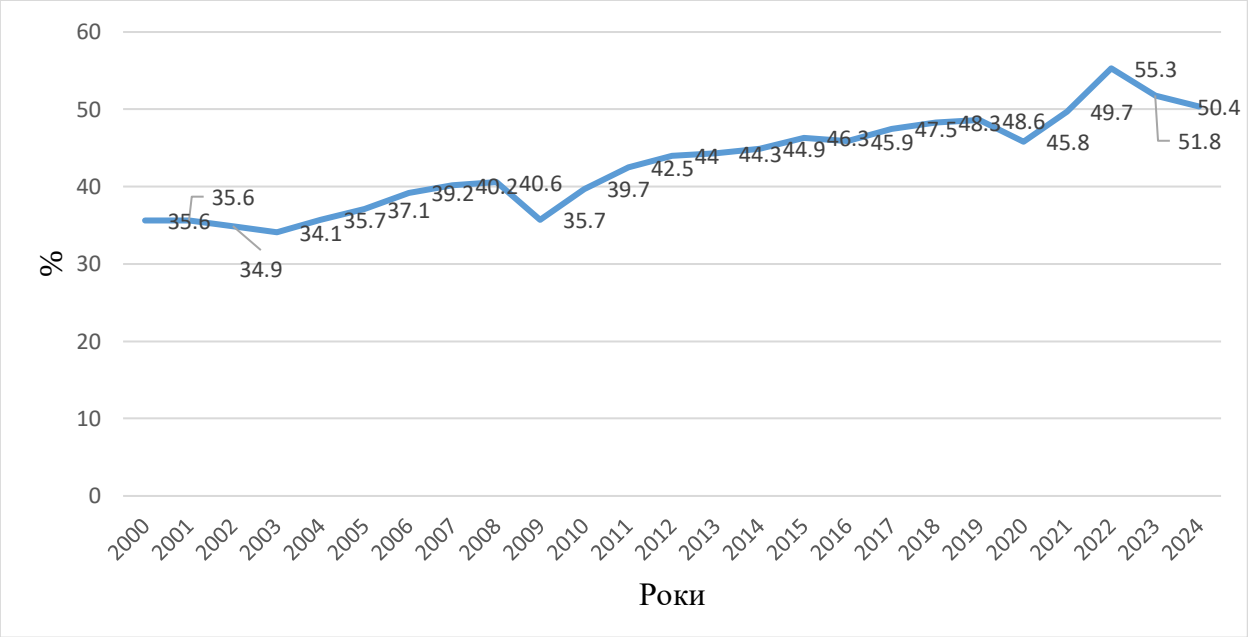

Рис. 2.3. Частка експорту товарів та послуг у ВВП Європейського Союзу у 2000-2024 рр., %

Джерело: складено автором за матеріалом [32]

Частка експорту та імпорту товарів та послуг у ВВП ЄС у досліджуваний період демонструвала загальну тенденцію до зростання. За даними Світового Банку показник коливався у період з 2000-2009 рр. в межах 30-35%, понад 50% у 2022-2024 роках [32].

На рис. 2.4. представимо динаміку міжнародної торгівлі товарами ЄС у 2016-2025 рр.

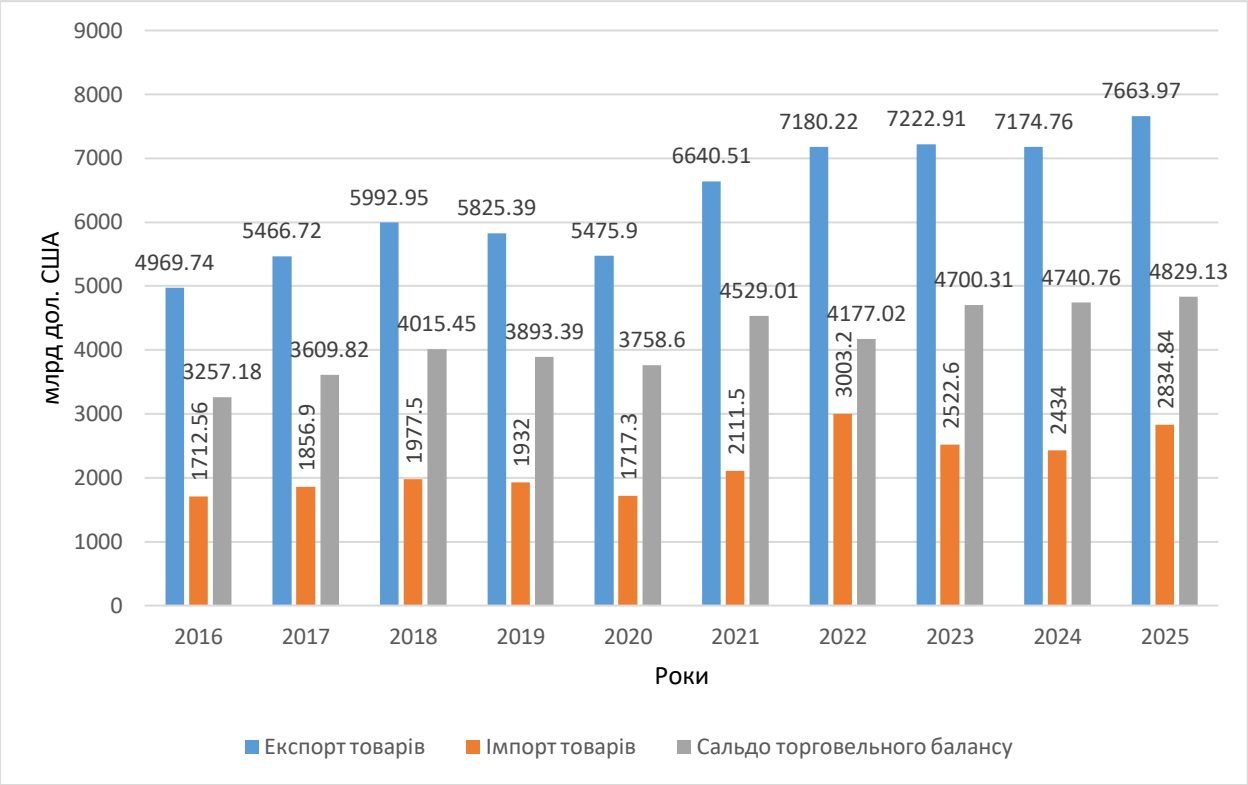

Рис. 2.4. Динаміка зовнішньої торгівлі товарами ЄС у 2016-2025 рр., млрд дол. США

Джерело: складено автором за матеріалом [33,34,35]

Аналіз зовнішньої торгівлі товарами Європейського Союзу свідчить про загальну тенденцію до зростання обсягів експорту та імпорту протягом 2016-2025 років, що відображає активну участь ЄС у міжнародних торговельно-економічних відносинах.

Згідно з представленими даними обсяг експорту товарів ЄС у 2016 році становив 4969,74 млрд дол. США. У наступні роки спостерігалося поступове зростання цього показника. У 2018 році експорт зріс до 5992,95 млрд дол. Водночас у 2019-2020 роках відбулося певне скорочення обсягів експорту до 5825,39 млрд дол. США та 5475,9 млрд дол. США відповідно, що було пов'язано з уповільненням світової економічної активності та впливом глобальних кризових факторів [33,34,35].

Починаючи з 2021 року, експорт товарів Європейського Союзу знову демонструє стабільне зростання, у 2021 році він склав 6640,51 млрд дол. США,

у 2022 році - 7180,22 млрд дол. США, а у 2023 році - 7222,91 млрд дол. США. У 2025 році експорт збільшився до 7663,97 млрд дол. США і це найвищий показник за весь аналізований період [33,34,35].

Аналогічна тенденція простежується і в динаміці імпорту товарів. У 2016 році імпорт становив 1712,56 млрд дол. США, поступово збільшуючись до 1977,5 млрд дол. США у 2018 році. У 2022 році відбулось значне зростання до 3003,2 млрд дол. США, що було зумовлено підвищенням світових цін на енергоресурси та сировину, а також пожвавленням економічної активності після пандемії. У наступні роки спостерігалися певні коливання, проте загалом імпорт залишався на високому рівні [33,34,35].

Протягом усього досліджуваного періоду Європейський Союз демонструє позитивне сальдо торгівлі товарами. Зокрема, у 2016 році воно становило 3257,18 млрд дол. США, а у 2025 році зросло до 4829,13 млрд дол. США. Це свідчить про переважання експорту над імпортом та про сильні позиції ЄС на світовому товарному ринку.

Аналіз динаміки експорту, імпорту та торговельного балансу підтверджує стабільний розвиток зовнішньої торгівлі Європейського Союзу та його вагому роль у системі міжнародних торговельно-економічних відносин.

На рис. 2.5 представимо частку країн у географічній структурі експорту товарів Європейського Союзу у 2025 році.

Сполучені Штати залишаються найбільшим торговельним партнером з експорту товарів ЄС у 2025 році з часткою 22,0%. Великобританія посіла друге місце (14% від загального обсягу ЄС), Швейцарія (8,8%), Китай (7,8%), Туреччина (4,5%) тощо [36-38].

На рис. 2.6 представимо частку країн у географічній структурі імпорту товарів ЄС у 2025 р.

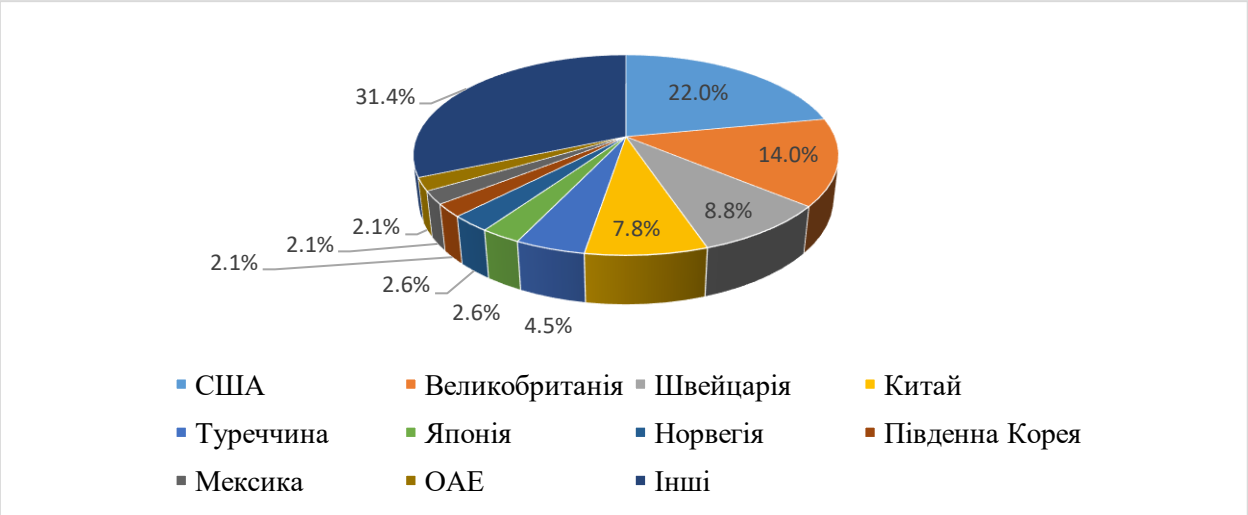

Рис. 2.5. Частка країн у географічній структурі експорту товарів Європейського Союзу у 2025 році, %

Джерело: складено автором за матеріалом [37,39]

Китай був найбільшим постачальником товарів до ЄС у 2025 році з часткою 23%. Сполучені Штати йшли з деяким відривом і часка склала 14%. Торговельними партнерами з імпорту ЄС також визначено Великобританію - 6,6%, Швейцарію – 6,0%, Туреччину – 4,3%, Норвегію – 3,1%, Індію – 2,9% тощо . У порівнянні з 2024 роком у Китаї та США зафіксовано зростання на 6,4% та 5,2% [35,38].

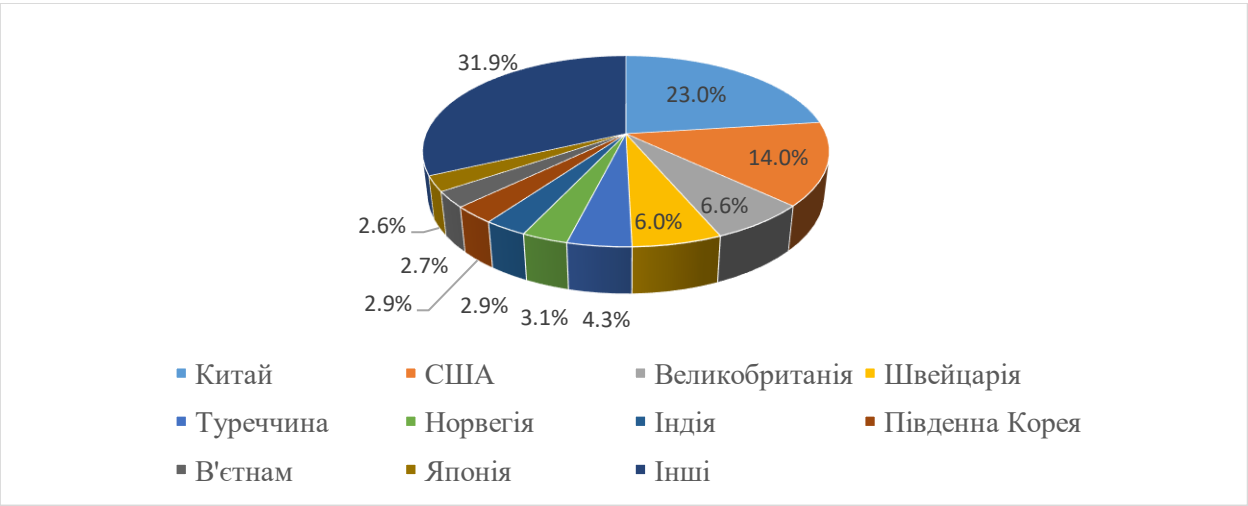

Рис. 2.6. Частка країн у географічній структурі імпорту товарів ЄС у 2025 р., %

Джерело: складено автором за матеріалом [35,38]

На рис. 2.7 та 2.8 представимо частку країн Європейського Союзу у міжнародній торгівлі з країнами світу у 2025 році.

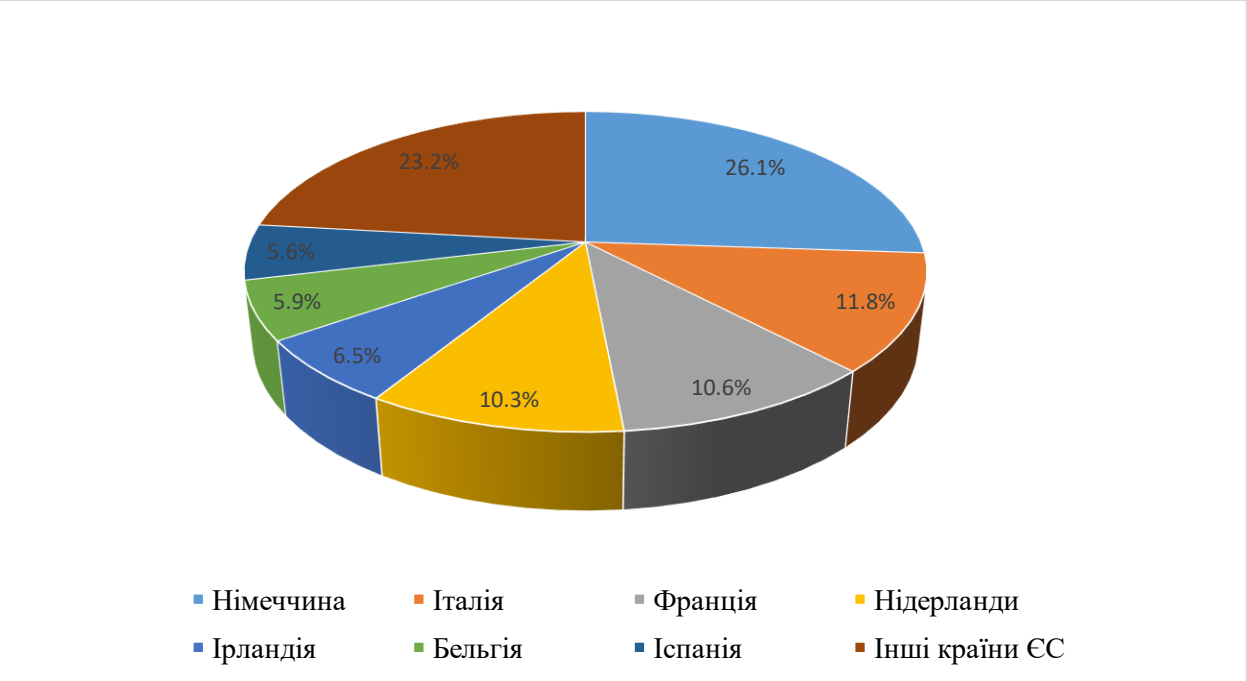

Рис. 2.7. Частка експорту країн Європейського Союзу у міжнародній торгівлі з країнами світу у 2025 році, %

Джерело: складено автором за матеріалом [38]

Серед країн ЄС Німеччина мала значно найбільшу частку торгівлі з країнами у 2025 році, забезпечивши 26,1% експорту товарів ЄС до країн, що не входять до об'єднання, та майже одну п'яту (18,8%) імпорту ЄС. Наступні 3 найбільші експортери це Італія (11,8%), Франція (10,6%) та Нідерланди (10,3%), вони були єдиними іншими країнами ЄС з двозначною часткою експорту ЄС [38].

Нідерланди з часткою в імпорті 17,7%, Франція -10,4% та Італія (10,2%) йшли за Німеччиною як найбільші імпортери товарів з країн, що не входять до ЄС у 2025 році. Відносно високу частку Нідерландів можна частково пояснити значною кількістю товарів, що надходять до ЄС через порт Роттердам, який є провідним морським портом ЄС, так званим Роттердамським ефектом [38].

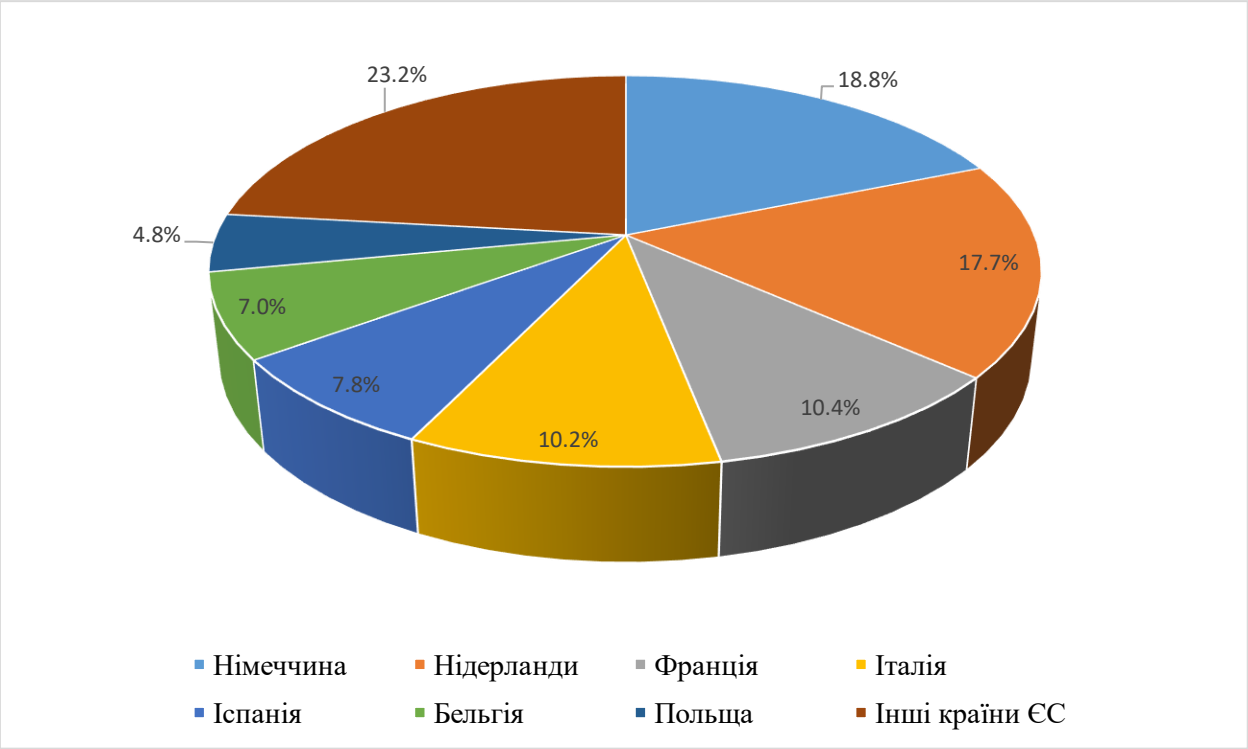

Рис. 2.8. Частка імпорту країн Європейського Союзу у міжнародній торгівлі з країнами світу у 2025 році, %

Джерело: складено автором за матеріалом [38]

На рис. 2.9 представимо товарну структуру експорту товарів ЄС у 2024 році. У товарній структурі експорту ЄС переважають високовартісні промислові товари, машини та хімікати. У 2024 році основними статтями експорту були легкові автомобілі та інші моторні транспортні засоби (432 млрд дол. США), ліки, що складаються зі змішаних або незмішаних речовин (307 млрд дол. США), паливно-енергетичні товари (226 млрд дол. США), запчастини для транспортних засобів (196 млрд дол. США) тощо.

На рис. 2.10 розглянемо товарну структуру імпорту Європейського Союзу у 2024 році. Товарна структура імпорту Європейського Союзу у 2024 році характеризується значною диверсифікацією та відображає потреби економіки ЄС у сировинних ресурсах, енергоносіях, промислових комплектуючих і готовій продукції [40].

Рис. 2.9. Товарна структура експорту товарів ЄС у 2024 році, млрд дол. США

Джерело: складено автором за матеріалом [39]

Важливу частку в імпорті також займають мінеральні продукти, зокрема нафта, природний газ та інші енергоносії. Це зумовлено обмеженими власними енергетичними ресурсами більшості країн Європейського Союзу та значною залежністю від зовнішніх постачальників енергії. Крім того, вагоме місце у структурі імпорту посідає продукція автомобільної галузі, сира нафта та очищена нафта [40].

Основні статті імпорту товарів ЄС є легкові автомобілі та інші моторні транспортні засоби (338 млрд дол. США), паливно-енергетичні товари (304 млрд дол. США), нафтові олії та олії, отримані з бітумінозних речовин (201 млрд дол. США), ліки, що складаються зі змішаних або незмішаних речовин (193 млрд дол. США), запчастини та аксесуари для тракторів, моторних транспортних засобів (177 млрд дол. США) тощо.

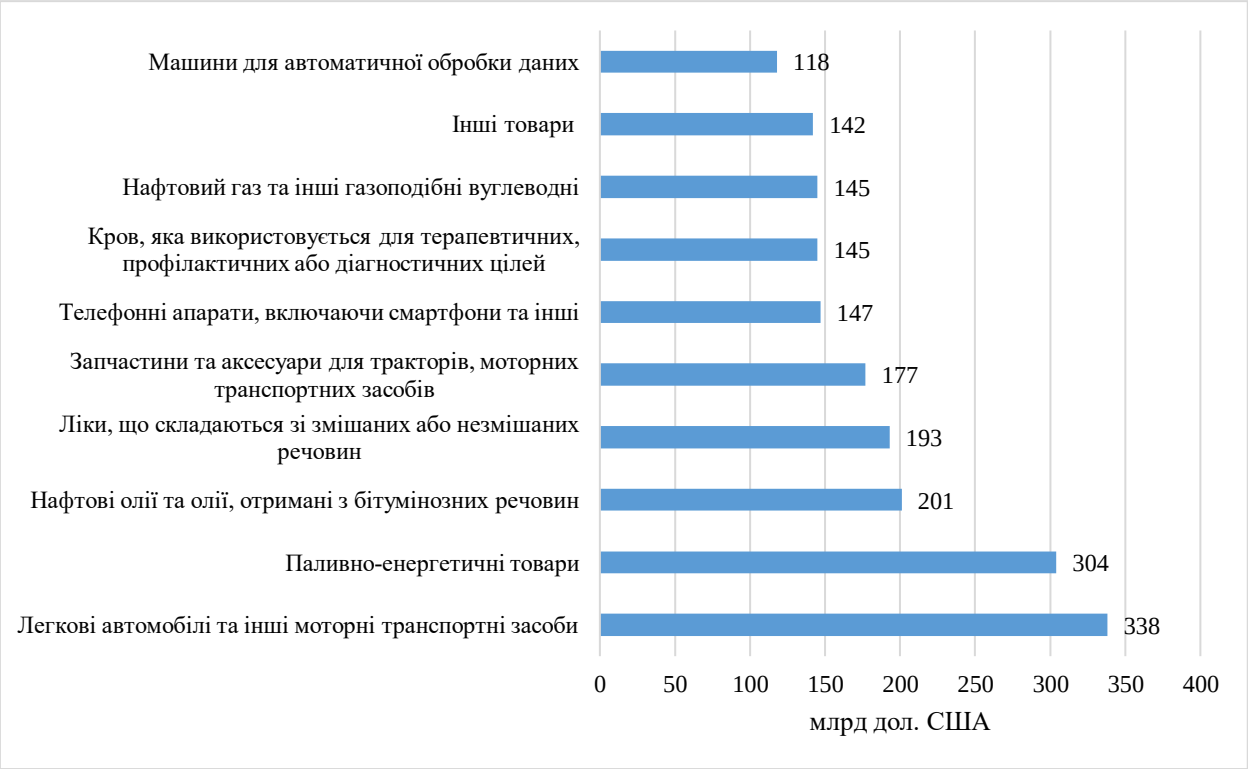

Рис. 2.10. Товарна структура імпорту Європейського Союзу у 2024 році, млрд дол. США

Джерело: складено автором за матеріалом [40]

Аналіз зовнішньої торгівлі товарами дозволяє визначити основні тенденції та структуру міжнародних економічних зв'язків Європейського Союзу. На сучасному етапі розвитку світової економіки, глобалізації та цифровізації важливого економічного значення для кожної країни набуває торгівля послугами. У зв'язку з цим доцільним розглянути динаміку зовнішньої торгівлі послугами ЄС.

На рис. 2.11 представимо динаміку зовнішньої торгівлі послугами ЄС у 2024 році. У 2016 році експорт послуг з ЄС становив 877,07 млрд євро, тоді як імпорт послуг дорівнював 803 млрд євро. Внаслідок цього сформувалося позитивне сальдо торговельного балансу на рівні 74,07 млрд євро. У наступні роки експорт та імпорт послуг поступово зростали. У 2019 році обсяг експорту досяг 1096,8 млрд євро, а імпорт - 1044,6 млрд євро [41].

Починаючи з 2021 року спостерігається відновлення та подальше зростання зовнішньої торгівлі послугами ЄС. Експорт послуг збільшився до 1129 млрд євро, а імпорт до 990,6 млрд євро, що забезпечило позитивне сальдо у 138,4 млрд євро. У 2024 році країни ЄС експортували послуг на суму 1567,9 млрд євро до країн поза ЄС. Імпорт з країн поза ЄС становив 1374,3 млрд євро. Це свідчить про продовження тенденції до зростання після ситуації у 2020 році, спричиненої впливом глобальної пандемії.

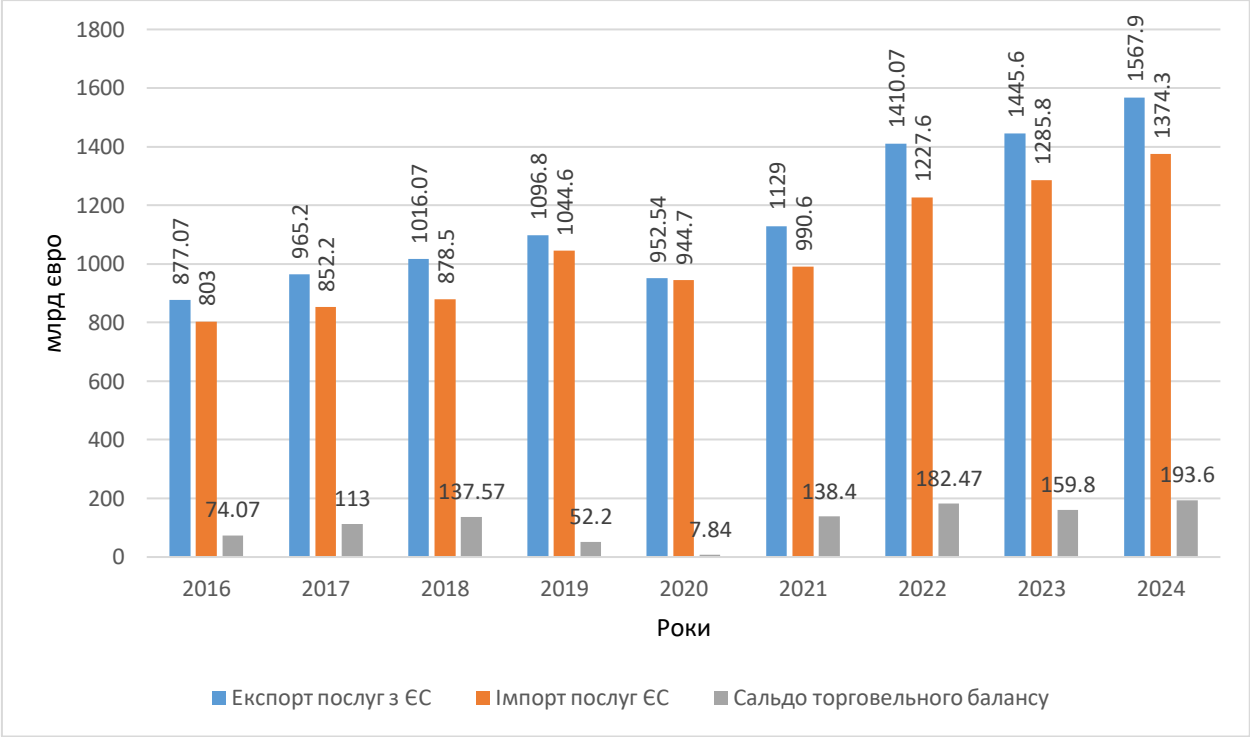

Рис. 2.11. Динаміка зовнішньої торгівлі послугами ЄС у 2024 році, у млрд євро

Джерело: складено автором за матеріалом [41]

Європейський Союз стабільно має позитивне сальдо торгівлі послугами, і це свідчить про високий рівень конкурентоспроможності на світовому ринку послуг та визначає важливу роль цього сектору у формуванні зовнішньоекономічної діяльності Союзу [41].

Провідними торговельними партнерами ЄС з експорту послуг були Сполучені Штати, обсяг експорту послуг у 2024 році склав 344 млрд євро

(22%), Великобританія з обсягом 294 млрд євро (19%) та Швейцарія – 162 млрд євро (10%) (див. рис. 2.12) [41].

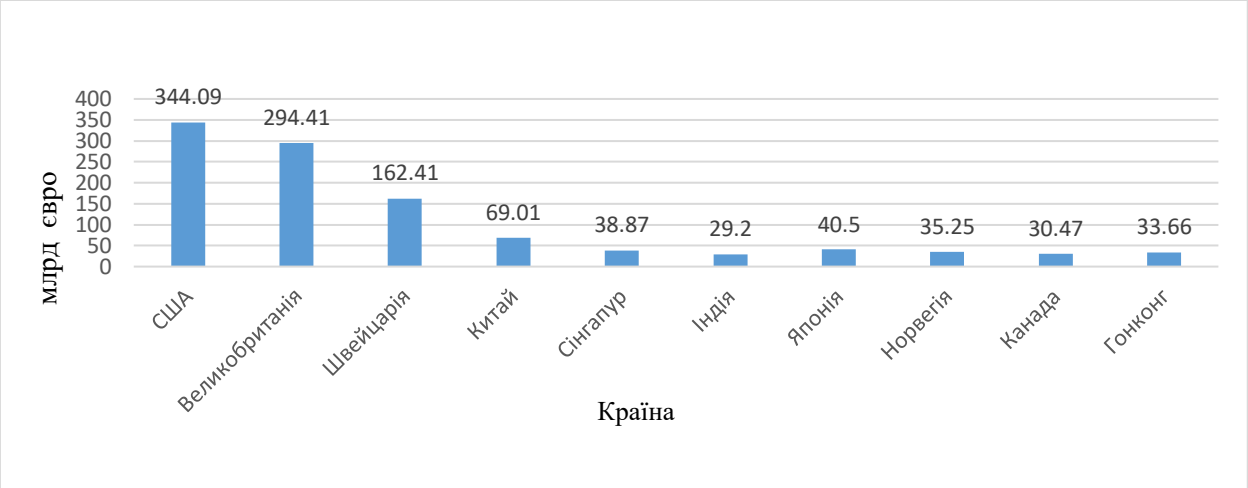

Рис. 2.12. Головні торговельні партнери з експорту послуг з ЄС у 2024 р., млрд євро

Джерело: складено автором за матеріалом [41]

В географічній структурі імпорту послуг ЄС у 2024 році США були джерелом понад третини послуг, а саме 482,61 млрд євро (35%). Друге місце посіла Великобританія з обсягом 247,81 млрд євро (18%) та Швейцарія – 98,52 млрд євро (7%) (див. рис. 2.13) [41].

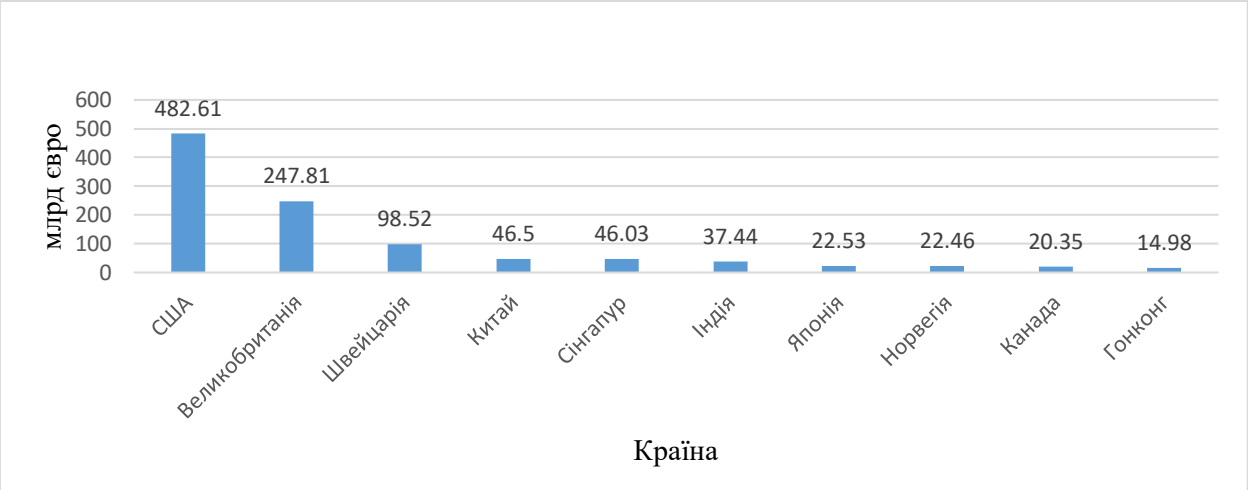

Рис. 2.13. Головні торговельні партнери з імпорту послуг ЄС у 2024 р., млрд євро

Джерело: складено автором за матеріалом [41]

На рис. 2.14 представимо товарну структуру експорту послуг ЄС у 2024 році.

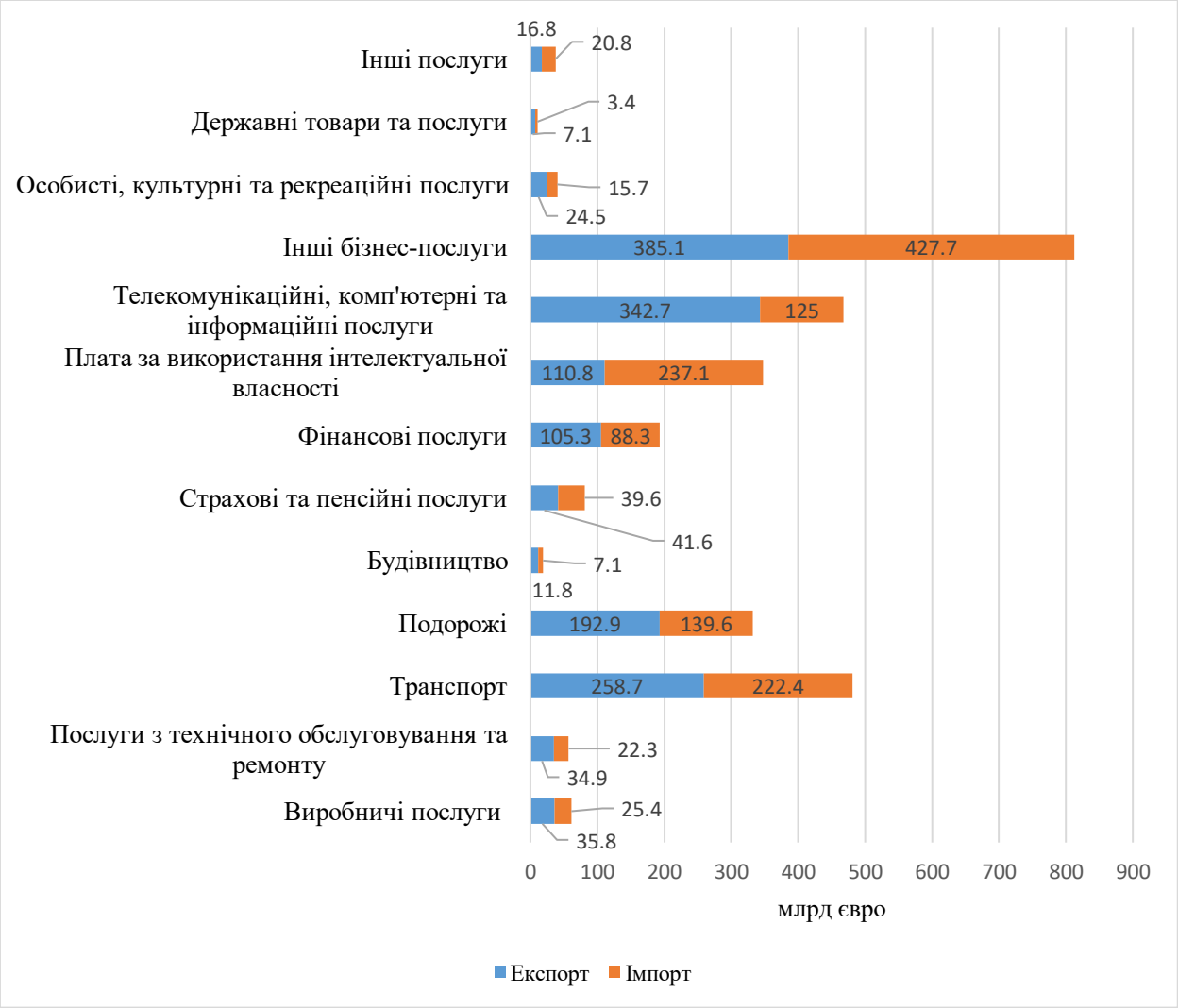

Рис. 2.14. Товарна структура експорту послуг ЄС у 2024 році, млрд євро

Джерело: складено автором за матеріалом [41,42]

У 2024 році ЄС експортував інші бізнес-послуги на суму 385, 1 млрд євро, що становило майже чверть (24,6%) від усього експорту послуг. Наступні за величиною частки були зафіксовані для телекомунікаційних, комп'ютерних та інформаційних послуг – 342,7 млрд євро (21,9%) та транспортних послуг – 258,2 млрд євро (16,5%). Експорт туристичних послуг дорівнював 192,9 млрд євро (12,3%) тощо [42].

Структура імпорту послуг ЄС була дещо більш концентрованою у 2024 році, а саме: інші бізнес-послуги склали 427,7 млрд євро (31,1%), збори за використання інтелектуальної власності – 237,1 млрд євро (17,2%) та транспортні послуги які дорівнювали 222 млрд євро (16,2%), туристичні послуги – 139,6 млрд євро (10,2%) тощо [42].

Дослідження зовнішньої торгівлі Європейського Союзу свідчить про її стабільний розвиток та вагому роль у світовій економіці. ЄС демонструє значні обсяги експорту та імпорту товарів, а також зберігає стійке позитивне торговельне сальдо у торгівлі послугами, що підтверджує високий рівень конкурентоспроможності економіки ЄС на міжнародному ринку.

2.2. Тенденції та структура інвестиційного співробітництва країн Європейського Союзу

У межах розвитку торговельно-економічних відносин важливу роль відіграють інвестиційні потоки, які забезпечують переміщення капіталу між країнами, сприяють модернізації виробництва, підвищенню конкурентоспроможності економік та поглибленню інтеграційних процесів. Особливе значення в цьому контексті мають саме прямі іноземні інвестиції (ПІІ), які виступають одним із ключових механізмів економічної взаємодії держав та стимулюють розвиток національних і регіональних економік.

Для Європейського Союзу інвестиційна діяльність є важливим елементом економічного розвитку та зміцнення позицій на світовому ринку. Завдяки високому рівню економічної інтеграції, розвиненій інституційній системі та сприятливому інвестиційному середовищу країни ЄС виступають як одними з найбільших реципієнтів, так і провідних інвесторів у глобальній економіці.

Європейський Союз є одним із найбільш відкритих місць для інвестування у світі. З 2009 року ЄС здійснює політику залучення прямих

іноземних інвестицій від імені членів ЄС у рамках спільної торговельної політики ЄС. Інвестиційна політика Європейського Союзу спрямована на:

- забезпечення рівних умов, щоб інвестори ЄС за кордоном не зазнавали дискримінації та неналежного ставлення;

- спрощення інвестування шляхом створення передбачуваного та прозорого бізнес-середовища;

- заохочення інвестицій, що підтримують сталий розвиток, повагу до прав людини та високі трудові та екологічні стандарти, а саме: сприяння корпоративній соціальній відповідальності та відповідальній бізнес-практиці;

- залучення міжнародних інвестицій до ЄС, захищаючи при цьому основні інтереси ЄС, та збереження права країн походження та країн перебування регулювати свою економіку в суспільних інтересах [43].

На рис. 2.15 представимо динаміку експорту прямих іноземних інвестицій з ЄС у 2023-2024 рр.

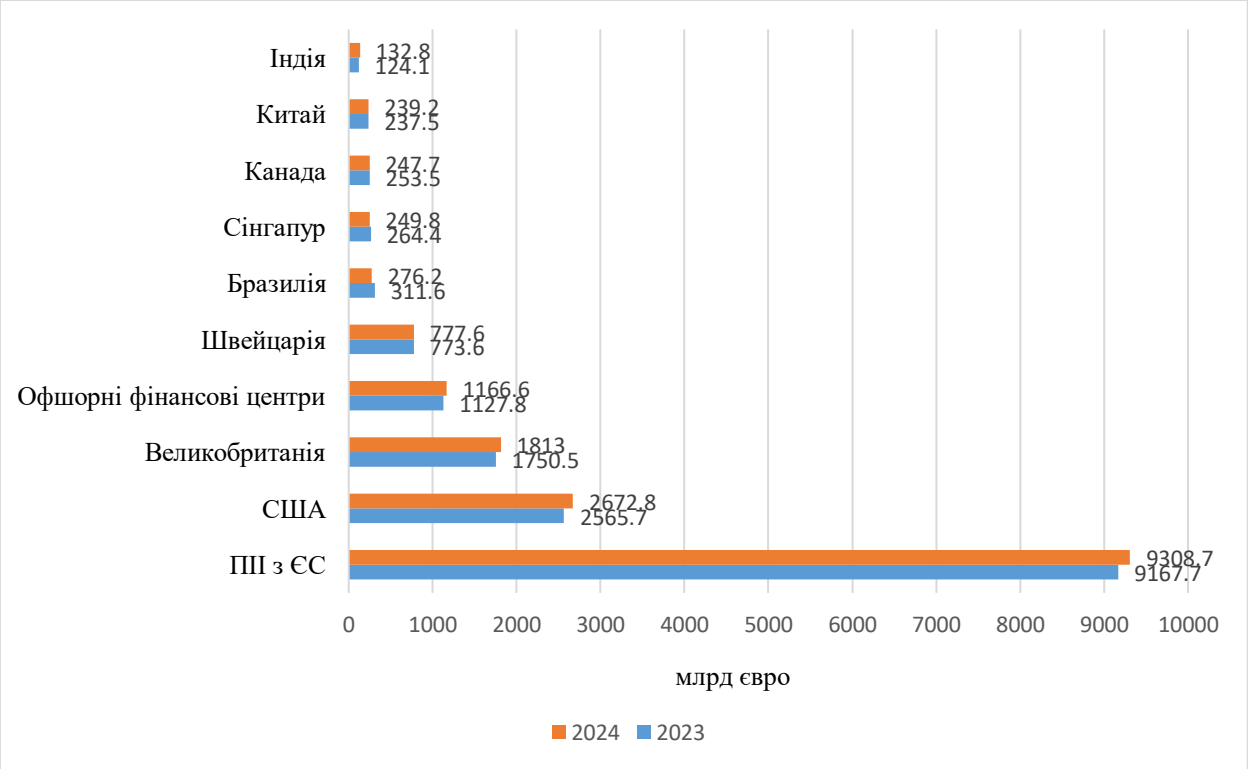

Рис. 2.15. Динаміка експорту прямих іноземних інвестицій з ЄС у 2023-2024 рр., млрд євро

Джерело: складено автором за матеріалом [44]

Наприкінці 2024 року частки зовнішніх запасів прямих іноземних інвестицій ЄС розміщувались найбільше у США - 2565,3 млрд євро (28,7%), на другому місці – це Великобританія з обсягом 1813,0 млрд євро (17,5%). Країнами, які були реципієнтами ПІІ з Європейського Союзу це Швейцарія обсяг склав 777,6 млрд євро (8,4%), Бразилія – 276,2 млрд євро (3%), Сінгапур – 249,8 млрд євро (2,7%), Канада – 244,7 млрд євро (2,6%) тощо [44].

У 2024 року США володіли майже третиною (31,0%) від загального обсягу прямих іноземних інвестицій які надходили у ЄС. США були основним власником прямих іноземних інвестицій у ЄС вартістю 2179,6 млрд євро (див. рис. 2.16) [43].

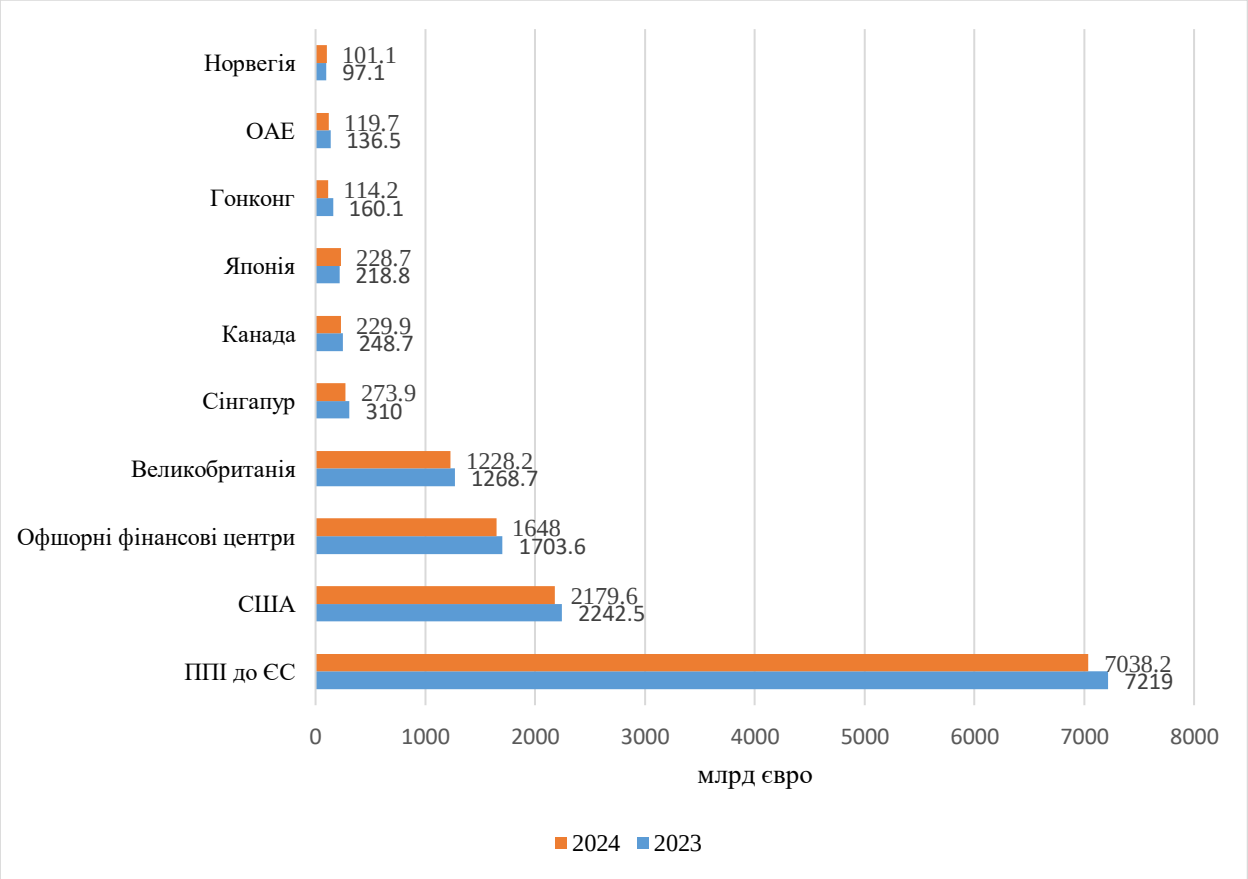

Рис. 2.16. Динаміка притоку прямих іноземних інвестицій у ЄС у 2023-2024 рр., млрд євро

Джерело: складено автором за матеріалом [44]

Офшорні фінансові центри – 1648 млрд євро (17,9%) та Велика Британія – 1228,2 млрд євро (17,5%) були наступними за величиною власниками прямих іноземних інвестицій в ЄС. Більшість акцій, що належать офшорним фінансовим центрам, були зареєстровані на Каймановых островах, Бермудських островах, Британських Віргінських островах та Джерсі) [44,45].

Галузева структура ППІ з ЄС переважно складалася з фінансової та страхової діяльності, а також з виробництва. У 2023 року обидва ці види діяльності зафіксували позитивний баланс з вищими запасами зовнішніх, ніж внутрішніх інвестицій. Більшість інших видів діяльності також зафіксували позитивні баланси з вищими запасами інвестицій ЄС за кордоном. Зовнішні запаси інвестицій ЄС у фінансову та страхову діяльність оцінювалися в 5221 млрд євро, що становило понад половину (58,4%) від загальної суми експорту ПІІ ЄС. Приток ПІІ до ЄС у фінансові та страхові послуги склав 4394 млрд євро (62,7%). Виробництво було другим за величиною видом діяльності за цими показниками, при цьому експорт ПІІ оцінювався у 1406 млрд євро, а приток ПІІ у 866 млрд євро (див. рис. 2.17) [44].

У 2023 році прямі іноземні інвестиції з ЄС у виробничу сферу найбільше були спрямовані саме у хімічну промисловість (15,9%), харчові продукти (14,7%), транспортне обладнання (11,8%) та фармацевтичні препарати (10,5%) [43,44,45].

Натомість, текстильна промисловість та одяг становили одну з найнижчих часток зовнішніх запасів прямих іноземних інвестицій ЄС у сфері виробництва (2,2%), це може свідчити про те, що підприємства, що займаються виробництвом цих товарів, використовували альтернативні форми промислової організації (наприклад, аутсорсинг або субпідряд) [44].

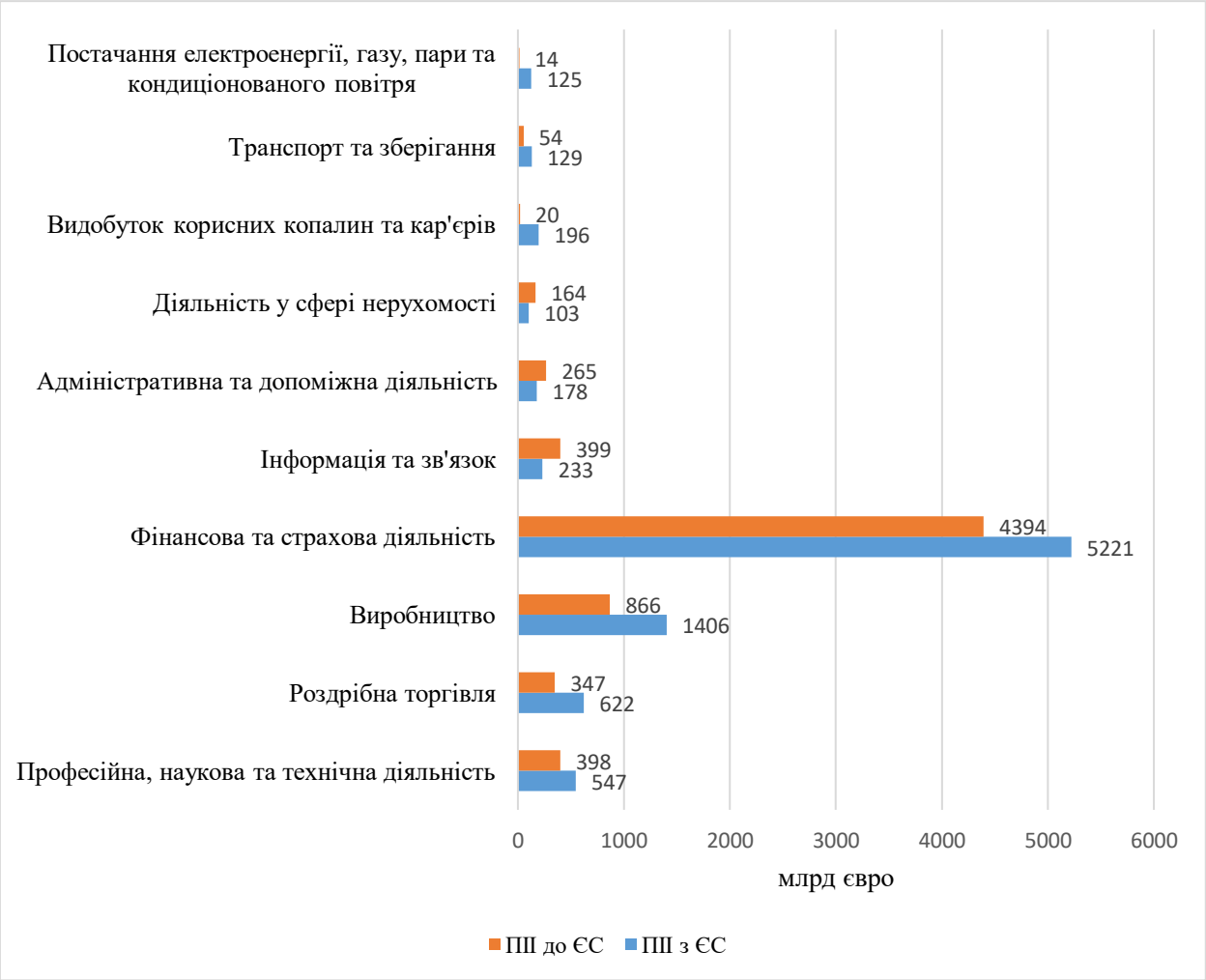

Рис. 2.17. Галузева структура ППІ ЄС у 2023 році, у млрд євро

Джерело: складено автором за матеріалом [44]

На рис. 2.18 та 2.19 представимо частку країн ЄС у географічній структурі експорту та імпорту ПІІ у 2024 році.

У 2024 році Нідерланди та Люксембург були лідерами у загальному обсягу вхідних та вихідних інвестицій країн ЄС. Частка Нідерландів в експорті ПІІ країн ЄС складала 24,9% та Люксембургу 21,8% разом вони мали майже половину (46,7%) від загального обсягу ПІІ.

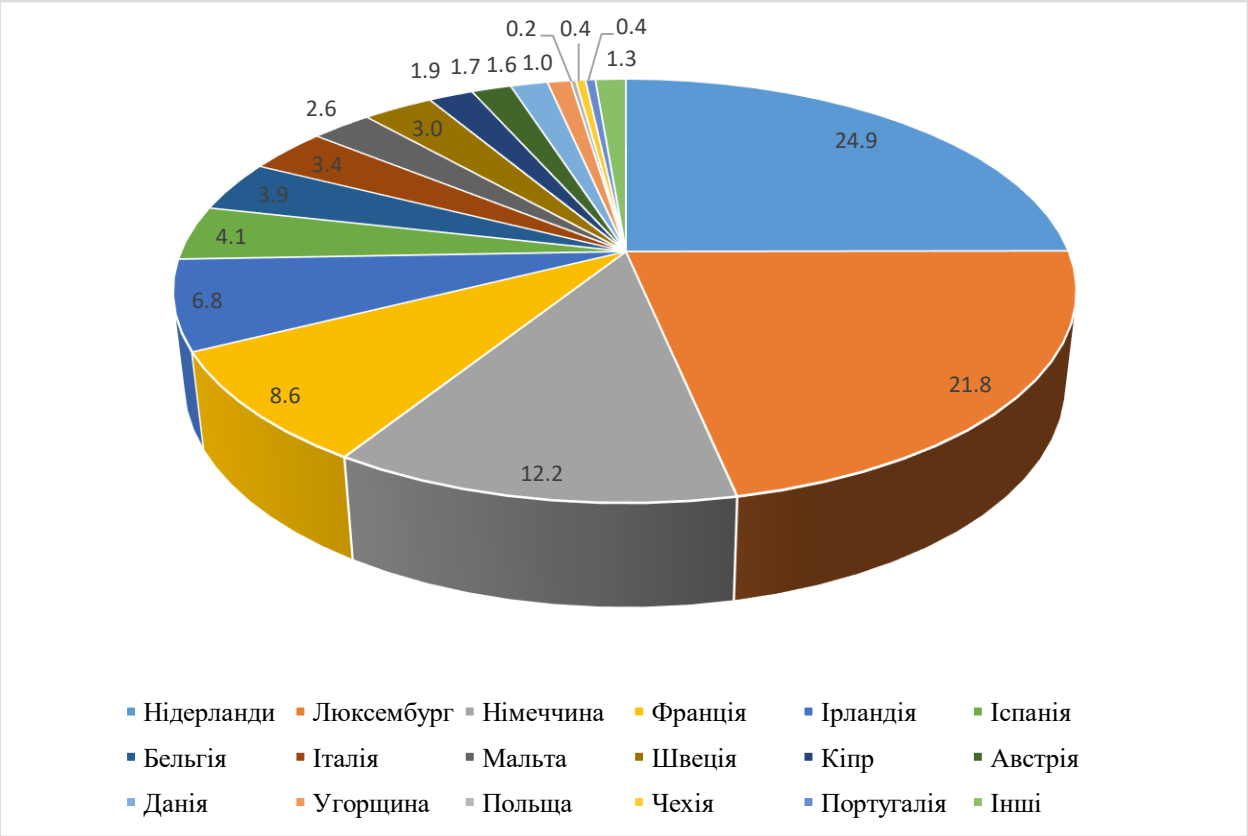

Рис. 2.18. Частка країн ЄС у географічній структурі експорту ПІІ у 2024 році, %.

Джерело: складено автором за матеріалом [43]

Німеччина отримала 8,2% від загального притоку зовнішніх інвестицій ЄС, її частка у експорті ПІІ з країн ЄС була вищою та становила 12,2% у 2024 році. Подібна тенденція спостерігалася для Франції, яка мала 8,6% зовнішніх інвестицій ЄС, що вище, ніж її частка у зовнішніх інвестиціях - 6,4%. Виходячи з вартості акцій ПІІ (а не часток у загальній сумі ЄС), до країн ЄС, які були чистими інвесторами з вищою вартістю акцій за кордоном на кінець 2024 року належать Люксембург, Німеччина, Нідерланди, Франція, Бельгія, Італія, Швеція, Ірландія, Данія, Австрія та Фінляндія [44,46].

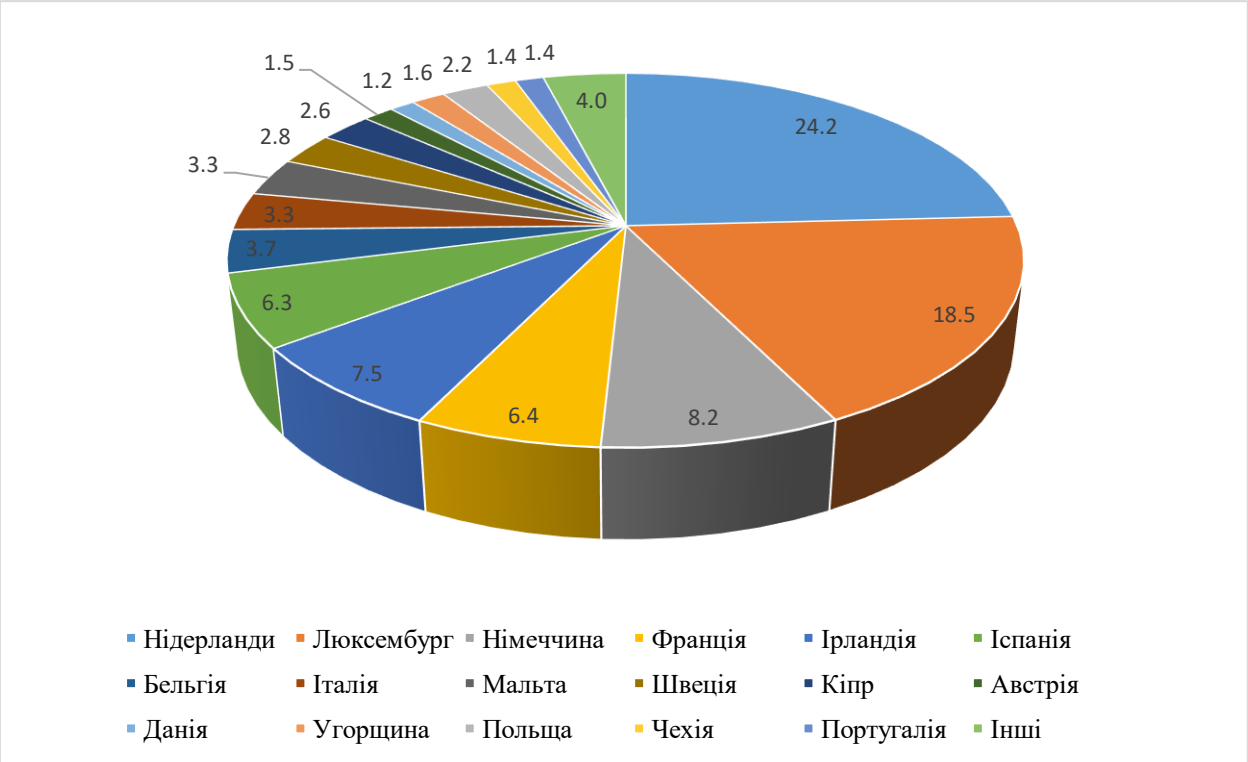

Рис. 2.19. Частка країн ЄС у географічній структурі притоку ПІІ у 2024 році, %.

Джерело: складено автором за матеріалом [44]

Європейський Союз залишається одним із провідних центрів міжнародного руху капіталу у світовій економіці. Країни ЄС активно виступають як важливими інвесторами, так і привабливими реципієнтами прямих іноземних інвестицій, що сприяє посиленню економічної взаємодії між державами, розвитку виробничих зв'язків та поглибленню інтеграційних процесів.

2.3. Перспективи розвитку торговельно-економічних відносин Європейського Союзу

Європейський Союз є одним із ключових центрів світової економіки та важливим учасником міжнародних торговельно-економічних відносин. Завдяки значному економічному потенціалу, високому рівню інтеграції та

розвиненій системі зовнішньоекономічних зв’язків ЄС активно формує сучасні тенденції розвитку міжнародної торгівлі, інвестиційної співпраці та економічного партнерства.

У попередніх підрозділах було проаналізовано динаміку та структуру зовнішньої торгівлі Європейського Союзу, а також особливості інвестиційних потоків і економічної взаємодії з іншими країнами світу. Проведений аналіз свідчить про важливу роль ЄС у формуванні глобальних економічних процесів та підтверджує його позиції як одного з провідних суб’єктів міжнародної економіки.

Перспективи розвитку торговельно-економічних відносин Європейського Союзу в умовах геополітичної турбулентності визначаються зміною парадигми від вільної торгівлі до «стійкої та безпечної торгівлі». Ключовим вектором трансформації є реалізація курсу «European Green Deal», що перетворює екологічні стандарти на головний інструмент регулювання доступу на внутрішній ринок ЄС [47,48].

Запущена концепція президентом Урсулою фон дер Ляєн у 2019 році, вона відповідає на нагальний заклик громадян, особливо молоді, до дій у сфері клімату. Вона визначає план трансформації європейської економіки, енергетики, транспорту та промисловості для більш сталого майбутнього. Європейська зелена угода – це флагманська стратегія ЄС, спрямована на досягнення першого кліматично нейтрального континенту до 2050 року, спрямована на скорочення викидів парникових газів на 55% до 2030 року (порівняно з рівнями 1990 року). Ключові зусилля з її впровадження включають Європейський кліматичний закон, що робить цілі юридично обов'язковими, а пакет «готовність до 55» містив інструменти для реалізації проміжної мети скорочення на 55% [47,48].

Концепція «European Green Deal» буде реалізовуватись за наступними напрямками:

- Енергетична трансформація та декарбонізація. Виробництво та використання енергії у ЄС відповідає за понад 75% викидів. Реалізація Green Deal передбачає повну відмову від вугілля, стрімке нарощування частки відновлюваних джерел енергії та стимулювання використання «зеленого» водню у промисловості, де пряма електрифікація є неможливою [47,48].

- Механізм прикордонного вуглецевого коригування (CBAM). Механізм є найважливішим інструментом торговельної політики ЄС у межах Зеленої угоди. Механізм прикордонного вуглецевого коригування (CBAM) -це збір, який накладається на імпортну продукцію з високим вмістом вуглецю , а саме: сталь, цемент, алюміній, добрива, електроенергія. Метою цього механізму є стимулювання торговельних партнерів ЄС впроваджувати екологічні технології у виробництво товарів [47,48].

- Економіка замкненого циклу (Циркулярна економіка). ЄС переходить до моделі, де термін служби товарів подовжується, а відходи стають цінним ресурсом. Це включає введення «цифрових паспортів продукції», заборону на знищення нереалізованих текстильних товарів та запровадження стандартів на право споживача на ремонт техніки [47,48].

- Стратегія «Від ферми до виделки». Цей напрям стосується реформування сільського господарства. Передбачається скорочення використання пестицидів на 50%, зменшення використання мінеральних добрив та розширення площ під органічне землеробство. Це суттєво змінить структуру аграрного експорту до ЄС та стимулює розвиток органічного фермерства [49].

- Фінансове забезпечення та «Механізм справедливого переходу». Він виступає важливим механізмом забезпечення переходу до кліматично нейтральної економіки в рамках Європейської зеленої угоди, яка базується на принципах справедливості та підході «не залишати нікого позаду». Цей інструмент передбачає цільову фінансову підтримку, спрямовану на мобілізацію приблизно 55 млрд євро упродовж 2021–2027 рр. для підтримки

найбільш вразливих регіонів з метою пом’якшення соціально-економічних наслідків переходу до засад зеленої економіки. «Механізм справедливого переходу» (JTM) надає фінансову підтримку регіонам (наприклад, вугільним басейнам Польщі чи Чехії), що найбільше постраждають від відмови від викопного палива, забезпечуючи соціальну стабільність [50].

Економічна безпека стала перспективним принципом розвитку ЄС лише після вторгнення Росії в Україну у 2022 році. У червні 2023 року було прийнято першу Європейську стратегію економічної безпеки, яка спрямована на захист економічних інтересів ЄС, зниження ризиків від надмірної залежності та посилення стійкості до геополітичних загроз. Основними напрямками стратегії є сприяння конкурентоспроможності ЄС, захист ЄС від ризиків економічної безпеки та партнерство з країнами-однодумцями [48].

В рамках стратегії запропоновано заходи, які стосуються п'яти сфер: посилення перевірки іноземних інвестицій у ЄС, виявлення ризиків безпеки, пов'язаних з інвестиціями ЄС у треті країни, підвищення ефективності експортного контролю за товарами подвійного використання, підвищення безпеки наукових досліджень у ЄС та посилення підтримки розвитку технологій подвійного використання [48,51].

Переваги іноземних інвестицій для країн ЄС можуть також передбачати ризик для небезпеки і громадського порядку. Європейська комісія пропонує розглянути та затвердити механізм який буде використовуватись при відборі іноземних інвесторів ЄС. Кожна країна визначить сектор у якому буде перевіряти зарубіжні інвестиції, а також іноземних інвесторів, що є потенційними інвесторами у країнах ЄС [51].

Європейський Союз є одним із найбільших інвесторів у світовій економіці. Європейська Комісія відзначає зростання занепокоєння щодо вихідних інвестицій у сфері передових технологій, зокрема тих, що можуть посилити військовий або розвідувальний потенціал інших держав. Наразі такі інвестиції недостатньо відстежуються як на рівні ЄС, так і на рівні окремих

держав-членів. У зв’язку з цим планується створення відповідної бази даних та зосередження моніторингу на чутливих технологіях, зокрема штучному інтелекті, сучасних напівпровідниках, квантових і біотехнологіях. Передбачається проведення консультацій із зацікавленими сторонами, регулярний моніторинг та підготовка спільного звіту, на основі якого буде визначено доцільність запровадження додаткових заходів регулювання [51].

Важливим елементом забезпечення економічної безпеки ЄС та зовнішньої політики є ефективний контроль за експортом товарів подвійного призначення в Європейському Союзі. Основний вектор спрямовано на запобігання використанню цивільних технологій у військових цілях. Ця система поєднує жорсткі регуляторні норми, цифровізацію процесів та сувору відповідальність за порушення [51,52].

У сучасних геополітичних умовах надмірна відкритість міжнародного співробітництва у сфері досліджень та інновацій може створювати певні ризики, оскільки результати такої взаємодії можуть бути використані третіми країнами у військових цілях або для порушення базових цінностей. З огляду на це Європейська Комісія пропонує дотримуватися принципу міжнародної наукової співпраці: «відкрито настільки, наскільки можливо, і обмежено настільки, наскільки необхідно» [51].

На початок 2026 року торговельна політика ЄС зміщується в бік відкритої стратегічної автономії, балансуючи між відкритістю та рішучим захистом економічної безпеки, зеленим переходом та чесною конкуренцією. Ключові зміни включають реалізацію великої угоди про вільну торгівлю між ЄС та Індією, поглиблення цифрових партнерств (наприклад, Сінгапур), зміцнення інструментів проти економічного примусу та управління напруженістю у торговельних відносинах зі США з високими ставками [51].

Відкритість та поглиблення торговельних відносин ЄС з третіми країнами є перспективним напрямом на майбутнє. Це допомагає ЄС знайти та відкрити нові ринки для експорту ЄС, підтримуючи робочі місця в ЄС та підвищуючи

конкурентоспроможність; диверсифікувати джерела постачання, забезпечуючи надійний доступ до необхідних речей, включаючи сировину; ефективніше боротися з ризиками безпеки та зміцнювати сталий розвиток в ЄС та в усьому світі [54].

Єдиний ринок допомагає компаніям, особливо малому бізнесу, залучати інвестиції, щоб вони могли розвиватися в ЄС та в усьому світі. Він також захищає компанії від можливих потрясінь у їхніх ланцюгах поставок, полегшуючи їм пошук нових постачальників та партнерів. Таким чином, єдиний ринок допоміг країнам об'єднатися в солідарності та подолати труднощі, такі як пандемія COVID-19. Він дозволив європейським країнам постачати вакцини, що рятують життя, запускати транснаціональний план відновлення та очолювати глобальну відповідь на пандемію.

ЄС працює над підвищенням конкурентоспроможності бізнесу, зокрема малого та середнього бізнесу, та забезпечує його цифровізацію та декарбонізацію. Він розробляє ефективні стандарти ЄС та вдосконалює міжнародні стандарти фінансової та нефінансової звітності та аудиту [55].

Торговельно-економічне співробітництво Європейського Союзу характеризується високим рівнем інтегрованості, значним економічним потенціалом та вагомою роллю у формуванні глобальних торговельних потоків. У сучасних умовах глобальних трансформацій ЄС має суттєві можливості для подальшого посилення своїх позицій через розширення міжнародних торговельних зв’язків, розвиток цифрової та зеленої економіки, а також поглиблення співпраці з країнами-партнерами.

Висновки до другого розділу

1. Торговельні відносини Європейського Союзу характеризуються стабільною динамікою розвитку та високим рівнем інтегрованості у світову економіку. Проаналізовані показники рівня ВВП та ВВП на душу населення

Європейського Союзу свідчить про значний економічний потенціал країн-членів та їх вагому роль у формуванні глобальних економічних процесів. ВВП у 2025 році дорівнював 21,23 трлн дол. США, тоді ВВП на душу населення склав у 2024 р. 43305 тис. дол. США. Аналіз обсягів експорту й імпорту підтверджує активну участь ЄС у міжнародній торгівлі, тоді як географічна структура торгівлі демонструє диверсифіковану систему торговельних партнерств із провідними економіками світу. Головним торговельним партнером з експорту товарів достатньо довгий час залишаються США, з імпорту – Китай. Водночас товарна структура експорту та імпорту характеризується переважанням продукції з високою доданою вартістю та значною часткою послуг, що відображає високий рівень технологічного розвитку економік країн ЄС. У сукупності це формує передумови для подальшого зміцнення позицій Європейського Союзу на світових ринках та розширення його торговельно-економічної взаємодії з іншими країнами світу.

2. Європейський Союз посідає провідні позиції у світових потоках прямих іноземних інвестицій, що підтверджує позиції активного інвестора та реципієнта. Дослідження динаміки притоку та відтоку інвестицій показало активну участь держав-членів ЄС у міжнародному русі капіталу, що сприяє посиленню економічної інтеграції та розвитку транснаціональних виробничих зв’язків. Географічна структура інвестиційного співробітництва свідчить про тісну взаємодію ЄС із провідними економіками світу, які виступають ключовими інвестиційними партнерами. Водночас галузева структура інвестування характеризується концентрацією капіталу у високотехнологічних галузях, фінансовому секторі, промисловості та сфері послуг, що відображає прагнення до підвищення інноваційності та конкурентоспроможності економік країн ЄС. У цілому сформовані тенденції інвестиційного співробітництва створюють передумови для подальшого зміцнення економічного потенціалу Європейського Союзу як активного інвестора у глобальних інвестиційних процесах.

3. Аналіз перспективних напрямів напрямів розвитку торговельно-економічної політики Європейського Союзу свідчить про поступову трансформацію підходів до міжнародної економічної взаємодії в умовах сучасних глобальних викликів. Політика Європейського Союзу відповідно сучасним викликам спрямована на зміцнення економічної стійкості об'єднання, зниження критичних залежностей та забезпечення безпеки стратегічних ланцюгів постачання. Запроваджуються ініційовані керівництвом ЄС програми, а саме: Концепція «European Green Deal» та «Програма економічної безпеки ЄС». Ці ініціативи передбачають поглиблення партнерства з надійними торговельно-економічними партнерами, підтримку інноваційного розвитку, підвищення конкурентоспроможності в довгостроковій перспективі та посилення ролі Європейського Союзу у формуванні нової архітектури глобальної економіки.

ВИСНОВКИ

Під час написання кваліфікаційної роботи бакалавра ми дійшли наступних висновків:

1. Досліджено сутність та економічну природу торговельно-економічних відносин країн світу. Торговельно-економічні відносини є важливою складовою системи міжнародних економічних відносин, що відображає процеси взаємодії та співробітництва між країнами у сфері обміну товарами та послугами, капіталом і технологіями. Вони формуються під впливом міжнародного поділу праці, розвитку світового господарства та посилення економічної взаємозалежності держав. Розвиток торговельно-економічних відносин сприяє поглибленню міжнародної спеціалізації, активізації зовнішньої торгівлі та формуванню стійких економічних зв’язків між державами.

Сучасні торговельно-економічні відносини між країнами характеризуються зростанням ролі інтеграційних процесів, лібералізацією торгівлі, а також посиленням взаємозалежності національних економік у глобальному економічному середовищі. В цих умовах важливого значення набувають міжнародні економічні об’єднання та інститути, які сприяють регулюванню та розвитку міжнародної торгівлі.

2. Проаналізовано інтеграційні процеси в сучасній світовій економіці. У сучасній світовій економіці інтеграційні процеси є важливою формою міжнародних економічних відносин та відображають поглиблення економічної взаємодії між державами. Міжнародна економічна інтеграція сприяє формуванню тісних економічних зв’язків між країнами, розвитку міжнародної торгівлі, руху капіталу, технологій та робочої сили.

У процесі інтеграції відбувається поступове об’єднання національних економік, координація економічної політики держав та формування спільного економічного простору. Важливими передумовами ефективної інтеграції виступають близький рівень економічного розвитку країн,

взаємодоповнюваність їхніх господарських структур, наявність тісних економічних зв'язків, а також політична та інституційна сумісність держав.

Сучасні інтеграційні процеси реалізуються через різні форми економічного співробітництва, зокрема зони вільної торгівлі, митні союзи, спільні ринки та економічні й валютні союзи. Найбільш розвиненою формою міжнародної економічної інтеграції у світі є Європейський Союз, який демонструє високий рівень економічної взаємодії між державами та ефективність поглибленої інтеграції.

3. Досліджено динаміку та структуру торговельних відносин країн Європейського Союзу. Торговельні відносини Європейського Союзу характеризуються стабільною динамікою розвитку та високим рівнем інтегрованості у світову економіку. Проаналізовані показники рівня ВВП та ВВП на душу населення Європейського Союзу свідчать про значний економічний потенціал країн-членів та їх вагому роль у формуванні глобальних економічних процесів. ВВП ЄС у 2025 році дорівнював 21,23 трлн дол. США відповідно ВВП на душу населення склав у 2024 р. 43305 тис. дол. США. Аналіз обсягів експорту й імпорту підтверджує активну участь ЄС у міжнародній торгівлі, тоді як географічна структура торгівлі демонструє диверсифіковану систему торговельних партнерств із провідними економіками світу. Головним торговельним партнером з експорту товарів достатньо довгий час залишаються США, з імпорту – Китай. Водночас товарна структура експорту та імпорту характеризується переважанням продукції з високою доданою вартістю та значною часткою послуг, що відображає високий рівень технологічного розвитку економік країн ЄС. У сукупності це формує передумови для подальшого зміцнення позицій Європейського Союзу на світових ринках та розширення його торговельно-економічної взаємодії з іншими країнами світу.

4. Проаналізовано тенденції та структуру інвестиційного співробітництва країн Європейського Союзу. Європейський Союз посідає

провідні позиції у світових потоках прямих іноземних інвестицій, що підтверджує позиції активного інвестора та реципієнта. Дослідження динаміки притоку та відтоку інвестицій показало активну участь держав-членів ЄС у міжнародному русі капіталу, що сприяє посиленню економічної інтеграції та розвитку транснаціональних виробничих зв'язків. Географічна структура інвестиційного співробітництва свідчить про тісну взаємодію ЄС із провідними економіками світу, які виступають ключовими інвестиційними партнерами. Водночас галузева структура інвестування характеризується концентрацією капіталу у високотехнологічних галузях, фінансовому секторі, промисловості та сфері послуг, що відображає прагнення до підвищення інноваційності та конкурентоспроможності економік країн ЄС. Сформовані тенденції інвестиційного співробітництва створюють передумови для подальшого зміцнення економічного потенціалу Європейського Союзу як активного інвестора у глобальних інвестиційних процесах.

5. Визначено перспективи розвитку торговельно-економічних відносин Європейського Союзу. Аналіз перспективних напрямів напрямів розвитку торговельно-економічної політики Європейського Союзу свідчить про поступову трансформацію підходів до міжнародної економічної взаємодії в умовах сучасних глобальних викликів. Політика Європейського Союзу відповідно сучасним викликам спрямована на зміцнення економічної стійкості об'єднання, зниження критичних залежностей та забезпечення безпеки стратегічних ланцюгів постачання. Запроваджуються ініційовані керівництвом ЄС програми, а саме: Концепція «European Green Deal» та «Програма економічної безпеки ЄС». Ці ініціативи передбачають поглиблення партнерства з надійними торговельно-економічними партнерами, підтримку інноваційного розвитку, підвищення конкурентоспроможності в довгостроковій перспективі та посилення ролі Європейського Союзу у формуванні нової архітектури глобальної економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дугінець Г.В., Павлишина К.І. Перспективи торговельно-економічної співпраці України з державами Близького Сходу. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління.* Випуск 6 (33). 2021. URL: https://www.easterneurope-ebm.in.ua/journal/33_2021/5.pdf

2. Міжнародні економічні відносини : підручник. 2-ге вид., переробл. та доповн. / [кол. авт.]; за ред. О. А. Довгаль. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2025. – 852 с.

3. Md. Abdul Hye. Mercantilism: An Economic School of Thought of Early-modern Era Md. Abdul Hye. URL: https://saspublishers.com/article/6673/download/

4. Will Kenton. Understanding Mercantilism: Key Concepts and Historical Impact. URL:

5. Absolute Advantage Explained. URL: https://www.intelligenteconomist.com/absolute-advantage/

6. Ricardos-comparative-advantages-an-inconsistent-theory. URL: https://theothereconomy.com/en/articles/ricardos-comparative-advantages-an-inconsistent-theory/

7. Karl Montevirgen Comparative advantage. URL: https://www.britannica.com/money/comparative-advantage

8. Jason Fernando Factors of Production: Land, Labor, Capital, and Entrepreneurship. URL: https://www.investopedia.com/terms/f/factors-production.asp

9. Воронець Д. Застосування концепції National dimond Портера в контексті аналізу та розвитку вітчизняної галузі організації харчування. URL: http://nvp.stu.cn.ua/article/view/286961/281845

10. New trade theory. URL: https://www.wallstreetmojo.com/new-trade-theory/

11. Міжнародні економічні відносини: навчальний посібник. Ужгород: Поліграфцентр «Ліра», 2023. – 360 с.

12. International Economic Relations : study guide / L. I. Khomutenko, M. D. Domashenko, A. V. Havrylina. – Sumy : Sumy State University, 2020. – 213 p. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/b7d4c570-610f-46aa-862f-91539c62c96f/content

13. Григорова Л.І., Шуба М.В. Теорія і практика зовнішньої торгівлі: навч. посіб. Харків: ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2023. URL: https://ekhnuir.karazin.ua/items/41cbf75e-c6c5-406d-ac8f-995f07a3ac19

14. Лимар В. Сафаров У. А огли Сутність поняття та основні показники міжнародної торгівлі. *Економіка і організація управління*. (2024. С. 29-41. DOI: https://doi.org/10.31558/2307-2318.2024.2.3.

15. Міжнародні економічні відносини: підручник / за ред. д. е. н., професора А. І. Крисовато го, д.е.н., професора Р. Є. Зварича. Тернопіль : ЗУНУ, 2021. 660 с.

16. Міжнародні економічні відносини: Навчальний посібник / А.І. Боярчук, Р.П. Огородник, І.А. Плющик, Н.М. Антофій, Н.Є. Федорова – Херсон, ТОВ «ВКФ « СТАР» ЛТД», – 2018. – 374 с.

17. Приходько І. В. Теоретичні концепції міжнародної економічної інтеграції. Економічний аналіз. 2015 рік. Том 19. № 1. URL: https://www.econa.org.ua/index.php/econa/article/view/709/742

18. Дерід І.О. Розширений план лекцій з дисципліни «Міжнародний бізнес в умовах економічної інтеграції». URL: https://international-relations-tourism.karazin.ua/themes/irtb/resources/b31cd2c0aff5fae0d0828908045fdfa3.pd

19. Will Kenton Economic Integration: Definition, Benefits, and Real-World Examples. URL: https://www.investopedia.com/terms/e/economic-integration.asp

20. Michael Mussa Factors Driving Global Economic Integration. URL: https://www.imf.org/en/news/articles/2015/09/28/04/53/sp082500

21. Дугінець Г. В., Мазаракі Н. А. Преференційні торговельні угоди як складові нового світового порядку. *Економічний простір*. №152. 2019. С. 17-28 DOI 10.32782/2224-6282/152-2

22. Мацелюх Н. П., Максименко І. А. Історія економіки та економічної думки. Політична економія. Мікроекономіка. Макроекономіка. Навчальний посібник. 2-ге видання, перероблено і доповнено. 2019. 382 С.

23. LSE Undergraduate Political Review. URL: https://blogs.lse.ac.uk/lseupr/2024/03/19/a-guide-to-the-formation-of-the-european-union/

24. History of the EU. URL: https://www.ab.gov.tr/_105_en.html

25. European Union. URL: https://european-union.europa.eu/index_en?prefLang=uk

26. The European Union and regional economic integration. URL: https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2021/689369/EPRS_BRI(2021)689369_EN.pdf

27. Facts and figures on the European Union. URL: https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/facts-and-figures-european-union_en

28. GDP European Union. URL: https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?locations=EU

29. GDP European Union., current prices. URL: https://www.imf.org/external/datamapper/NGDPD@WEO/EU/CHN/USA

30. GDP per capita European Union. URL: https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD?locations=EU

31. National accounts and GDP. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=National_accounts_and_GDP

32. Exports of goods and services European Union (% of GDP). URL: https://data.worldbank.org/indicator/NE.EXP.GNFS.ZS

33. Value of goods exported from the European Union from 2016 to 2025. URL: https://www.statista.com/statistics/253580/export-of-goods-from-the-eu/?srsltid=AfmBOoqOI2uC7VUOpunBP75XPwrPtfY4025NEewhlMB5QM_5K28wdv-c

34. Import of goods to the European Union from 2012 to 2024. URL: https://www.statista.com/statistics/253584/import-of-goods-to-the-eu/?srsltid=AfmBOopSbrVZJoKdF00Kn0rvPXsmiqhwb14IiTyINcX3lL9hWLp8N8GX

35. European Union Imports By Country. URL: https://tradingeconomics.com/european-union/imports-by-country

36. OEC. URL: https://oec.world/en/profile/international_organization/eu

37. European Union Exports By Country. URL: https://tradingeconomics.com/european-union/exports-by-country

38. International trade in goods. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=International_trade_in_goods

39. EU 27 (European Union)'s exports to World, by product. URL: https://beta.trademap.org/en/goods/time-series/exports/g/42/c/000/p/ALL/byProduct/year/default/4/direct/values/USD/table

40. EU 27 (European Union)'s imports from World, by product. URL: https://beta.trademap.org/en/goods/time-series/imports/g/42/c/000/p/ALL/byProduct/year/default/4/direct/values/USD/table

41. EU services exports reach record high in 2024. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/w/ddn-20251217-1

42. International trade in services by type of service. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=International_trade_in_services_by_type_of_service

43. Investment. URL: https://policy.trade.ec.europa.eu/help-exporters-and-importers/accessing-markets/investment_en

44. Foreign direct investment – stocks. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Foreign_direct_investment_-_stocks

45. Review and Outlook of the Foreign Direct Investment (FDI) Regimes in Europe. URL: https://legalblogs.wolterskluwer.com/competition-blog/review-and-outlook-of-the-foreign-direct-investment-fdi-regimes-in-europe/

46. Foreign direct investment screening explained. URL: https://www.consilium.europa.eu/en/policies/fdi-screening-explained/

47. The European Green Deal Striving to be the first climate-neutral continent. URL: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal_en

48. From values to economic security: The transformation of the EU's economic model 2016-2026. URL: https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2026/783766/EPRS_BRI(2026)783766_EN.pdf

49. From farm to fork strategy (F2f). URL: https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2022-08/3%20Tree%20From%20Farm%20to%20Fork%20Strategy%203%20final_297x210mm_4%2B4_web_180822.pdf

50. Just transiotion mechanismurl: https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2022-08/7%20FINAL%20Tree%20Just%20Transition_297x210mm_4%2B4_web_180822.pdf

51. Як Брюссель хоче зміцнити економічну безпеку ЄС. URL: https://www.dw.com/uk/es-zmicnue-ekonomicnu-bezpeku-so-proponue-evrokomisia/a-68076679

52. Sanctions on dual-use goods. URL: https://commission.europa.eu/topics/eu-solidarity-ukraine/eu-sanctions-against-russia-following-invasion-ukraine/sanctions-dual-use-goods_en

53. Making trade policy. URL: https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/making-trade-policy_en

54. Trade EU. URL: https://commission.europa.eu/topics/trade_en

55. Key European Union achievements and tangible benefits. URL: https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/achievements_en

56. Кваліфікаційна робота бакалавра : методичні рекомендації до виконання для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня освітньої програми «Міжнародні економічні відносини» / уклад. Л. І. Григорова-Беренда, Н. А. Казакова, С. А. Касьян, Н. В. Непрядкіна, О. В. Ханова. – 6-те вид., перероб. і доп. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2024. – 40 с.